sh:»3466

NUR

﴿٢٤﴾ سُورَةُ النُّورِ

Nûr sûresi hepsi medenîdir. Nûr âyeti denilen « اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ » âyeti münasebetiyle bu ismi almıştır.

Âyetleri : - Altmış iki veya altmış dörttür.

Kelimeleri : - Bin üç yüz on altı.

Harfleri : - Beş bin üç yüz otuz.

Fasılası : - ن٠م٠ل٠ر٠ب harfleridir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنَا فِيهَآ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴿﴾

Meali Şerifi

Bir Sûre ki indirdik ve farz kıldık hem içinde açık açık âyetler indirdik gerek ki beller tutarsınız 1

1. ﴿وَفَرَضْنَاهَا﴾ Ve farz kıldık - ya'ni bu Sûre, sureti kat'ıyyede farz kılınan bir takım ahkâmı esasiyyeyi ve bunların delâlini teşkil eden bir takım beyyin ve vâzıh âyetleri muhtevîdir. Öyle ki bu Sûrede medeniyyeti islâmiyyenin hukuk ve vezaifi esasiyyesini gösteren hututı asliyyeye delâleti vuzuh ile mutlea edilebilir. Evvel emirde ıffet ve ırz ve hukukı âile mesailinden başlanarak buyuruluyor ki:

sh:»3467

﴿٢﴾ اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِى فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ

وَلَا تَاْخُذْكُمْ بِهِمَا رَاْفَةٌ فِى دِينِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾
اَلزَّانِى لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً ۚ وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَآ
اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤﴾ وَالَّذِينَ
يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَاْتُوا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَاجْلِدُوهُمْ
ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ ۙ ﴿٥﴾ اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا ۚ فَاِنَّ
اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦﴾ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ
شُهَدَآءُ اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهُ
لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾ وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ
مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ
شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ۙ ﴿٩﴾ وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ
اللّٰهِ عَلَيْهَآ اِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿﴾

﴿١٠﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿﴾

Meali Şerifi

Zaniye ve zanî, hemen bunlardan her birine yüz değnek vurun, Allahın dininde bunlara bir acıyacağız tutmasın, Allaha ve Âhıret gününe gerçekten inanıyorsanız, hem mü'minlerden bir taife azâblarına şâhid olsun 2 Zanî bir zaniye veya müşrikten başkası nikâh etmez, mü'minlere ise bu haram kılındı 3 Irz ehli kadınlara atan, sonra dört şâhid getirmiyen kimselere de seksen değnek vurun ve ebedâ bunların şehâdetini kabul etmeyin, bunlar öyle fâsıklerdir 4 Ancak onun arkasından tevbe edip ıslâhı hal edenler başka, zira Allah, gafurdur, rahîmdir 5 Zevcelerine atan kendi nefislerinden başka şâhidleri de olmıyan kimseler ise her biri şöyle şehâdet etmelidir : dört şehâdet "billâhi kendisi şübhesiz sadıklardan " diye 6 Beşincisi de eğer kâziblerden ise muhakkak Allahın lâ'neti boynuna 7 Kadından azâbı dört kerre şöyle şehâdet etmesi def'eder: "billâhi o muhakkak yalancılardan" 8 Beşincisi de eğer o sadıklardan ise muhakkak Allahın gadabı kendinin üzerinedir 9 Ya olmasa idi üzerinizde Allahın fadl-ü rahmeti!... Ve

hakıkat Allahın hakîm bir tevvab olması!... 10

2. ﴿اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِى﴾ Zâniye ve zâni -ZANİYE zina eden kadın, ZÂNİ zina eden erkek demek olduğu belli ancak zâniye ile mezniyyeyi faretmek lâzımdır. Her zâniye, mezniyyedir, lâkin her mezniyye zâniye değildir. Çünkü meniyye zina edilen kadın demektir ki cebr-ü ikrah ile de olabilir. İkrah ile zina edilen kadına ise mezniyye denilirse de zâniye denilemez. O zira kendi tav-u rızasiyle zinayı temkin eden kadına denilir. Mutaveatı hasebiyle

zina fi'linde fâıli müşarik olur. İkrah edilen kadın ise hiç bir vechile fâıl değil, yalnız mef'uldür. İşte burada ikrah olunana had lâzım gelmiyeceğini anlatmak için zâniye denilmiş, mezniyye denilmemiştir. Şundan da gaflet edilmemelidir ki murad, zinalarının sübutuna şer'an huküm, lâhık olmuş olan zâni ve zâniyedir. Zinanın sübutü ise «فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ» mantuk ve medlûlünce dört şâhide veya dört kerre ıkrara mütevakkıftır. Hasılı zina ettiği bu suretle sâbit ve sübutuna huküm lâhık olan kadın ve erkek ﴿فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ﴾ imdi bunlardan her

birine yüz celde vurunuz-

CELDE : Deriye vurmaktır ki her vuruşa celde ta'bir olunur. Keşşefa der ki «celd» lâfzında şuna işaret vardır ki elem, lahme tecavüz ettirilmemek gerektir. Çünkü celd, cilde vurmaktır. Netekim zaherehu: sırtına vurdu, batanehu: karnına vurdu, reesehu, başına vurdu demek olduğu gibi derisine vurdu ma'nâsına da celedehu denilir. اهـ . Demek ki deri duyacak kadar kaba elbisesinin üzerinden vurmağa da celd ıtlak olunmaz. Ayni zamanda mes'elenin fıkhı teemmül olunduğu zaman maksad, bir eğlence olmadığı gibi bir işkence veya itlâf da değil mahzâ zecr-ü te'dib olduğu zâhirdir. Şu halde murad, şiddetli bir celd değil, eti çürütmiyecek ve tehlükeye sebeb olmıyacak vechile hafife yakın mu'tedil bir celddir. Ki keyfiyyeti Kütübi fıkhiyyede tafsıl olunmuştur:

EVVELÂ değnek iri olmıyacak, çöp gibi vahî de olmıyacak, parmak kadar düz ve budaksız olacak,

SANİYEN vuran kimse vururken nıhayet omuzu izasına kadar kaldıracak ve omuzundan arkasına aşırtmıyacak,

SALİSEN; çıplak bedene vurulmıyacak, fakat kürk gibi kalın elbise varsa çıkarılacak.

sh:»3470

Rivayet olunur ki Ebû Ubeyde ibnilcerrah radıyallahü anh Hazretlerine hadd için bir adam getirildi, adam gömleğini çıkarmağa başladı ve «benim şu günahkâr cesedim darb olunurken üzerinde gömlek bulunması lâyık değildir» dedi, Ebû Ubeyde gömleğini çıkarmasına müsaade etmeyin dedi ve o suretle vurdurdu.

RABİAN yüz, karın ve ot yeri nazik ve tehlükeli a'zaya vurulmaz.

HAMİSENhepsi bir mevzıa da vurulmayıp diğer muhtelif a'zalara lâyıkı vechile tefrık olunur İlh... Âyetin zâhirine nazaran zâni ve zâniye muhsan ve gayrı muhsandan eamm ve binaenaleyh celd ikisine de şamil görünür. Fakat Mâız ve gâmidiyye haklarında meşhur olan fi'li Peygamberî, ya'ni evlenmemiş olanlar

hakkında olmak üzere ma'mulünbih olmuştur.

﴿لَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ اللّٰهِ﴾ Allahın cezasından onlara acıyacağınız tutmasın ﴿اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ﴾ Allaha ve son güne iyman ediyorsanız öyle yaparsınız-Allahın muhterem tuttuğu iffeti hetkeden zâni ile zâniyeye acımak hissine mağlûb olup da onları iltimas ile Allahın emrettiği cezayı ihmal etmezsiniz, Allahdan ve Âhıret mes'uliyyetinden korkarsınız. Zira onlara acımak zinalarına müsameha etmekle değil, tevbelerine sebeb olmak için hadlerini yerine getirmek ve bu suretle ıffeti muhafaza ve zinanın teammümünü menederek nikâhın teksirine çalışmaktır. Çünkü zina « اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَآءَ سَبِيلًا » mantukunca büyük bir fuhuştür, bir maktdir ve yolu pek kötüdür.

Gerek sıhhî, gerek tabiî, gerek ahlâkî, gerek hukukî, gerek ictimaî hangi cihetten mülâhaza edilirse edilsin zina çok muzır, muharrib, bir seyyiedir. Erkekle kadının hılkî

ihtiyacatından bulunan münasebatı cinsiyyelerinin meşru' ve müstahsen yolu zinada değil, nikâhtadır.

Nikâhta hayatın bir feyzı, zina ve sifahta ise onun itlâf ve ta'kımi binyei ictimaiyyenin sıhhatinden olduğu gibi onun zıddı olan zinanın şüyuu da bil'akis binyei ictimaiyeyi kemiren, çürüten, her türlü seyyei ahlâkıyyeye sürükleyen muhurribâtın başıdır. Tıbbî ta'bir ile ifade edecek olursak zina binyei ictimaıyyenin frengisîdir. Bir hadîsi şerifte Nebiyyi ekrem sallallahü aleyhi vesellemden merviydir ki: ey ma'şeri nas, zinadan tevakki ediniz, çünkü onda altı haslet vardır. Üçü Dünyada, üçü Âhırettedir. Dünyadakiler behayi giderir, fakr iyras eder, omrü kısaltır. Âhırette de suhtu, hisabın kötülüğünü, narda hulûdü mucib olur. Binaenaleyh insanlara re'fet ve merhamet ona teşvıkde değil, ondan men-ü zecr ile kurtarmaktadır.

Bu âyette emrolunan yüz celde ise men-ü zecrin gayet basît ve sade ve her türlü külfet ve mahzurdan arî eslem bir tarikıdır. Bu âyetin nüzulünden evvel islâmda zinanın cezası «

وَالّٰتى يَـاْتينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِى الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ۰ وَالَّذَانِ يَـاْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوهُمَا

» âyetleri mantukunca kadınlar için vefat edinceye ve yâhud Allah, bir yol açıncıya kadar evlerde habis, erkekler için de hâkimin re'y-ü takdirine mütevvaz bir ezâ ile ta'zir idi, bir haddi mukadderı yoktu. Bu âyetin nüzuliyle bekârlar hakkında ikisi de yüz celde ile tahdid edildi ve va'd olunan yol gösterilmiş oldu. Ki bunda

iki taraf için de zevkı zinaya mukabil alesseviyye zecri kâffî ifade edecek bir te'siri âdil mevcud olduğu gibi zarardan azade ve masraftan vareste olmak i'tibariyle de bilvücuh muhassenatı vardır. Habis cezasının ahlâkî bir surette tatbikındaki müşkilât ile beraber bir taraftan say-ü ameli ta'tıl, diğer taraftan beytülmale bir çok masraflar tahmil ettiği hisab olunursa bu babda muayyen yüz celdenin gerek ahlâkî ve gerek

sh:»3472

ıktısadî ve gerek suhuleti tatbik ile adlî noktai nazardan müfid ve müsmir bir terbiye olduğunu teslim etmemek kabil değildir. Şu kadar ki sui tatbık edilmemek şarttır. Onun için buyuruluyor ki ﴿وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ve mü'minlerden bir taife o ikisinin azâbına şâhid olsun-ya'ni gizli döğülmesinler de mü'minlerden bir taifenin huzuriyle müşahede ve murakabeleri tahtinde döğülsünler.

Keşşafın beyanı vechile taife; bir halka olması mümkin olan fırkadır ki bir şey'in etrafına çeviren cemaat demek gibidir. Ekalli üç dört olmak gerektir. İbni Abbastan bunun tefsirinde dörtten kırka kadar diye

nakledilmiştir. Filvakı' cem'ın ekalli üç ise de zinâda nisabı şehadetin dört olmasına nazaran bunun da lâekal dört olması ıktiza eder. Çünkü « وَلْيَشْهَدْ » buyurulmuştur. Binaenaleyh iki kifayet etmez. Hattâ Hasenden rivayette ekalli on olmalıdır. Hâsılı gizli darb töhmetine meydan vermiyecek kadar bir taifenin huzuru lâzımdır. Bu ise bir iki kişi ile olamaz. Sonra yalnız kemmiyyet değil, keyfiyyet de şarttır. Onun için mü'minlerden bir taife buyurulmuştur ki şehadete ehil hâlıs mü'minlerdir. Zira şehadete ehlolmıyan hazelenin şehadeti keenlemyekündür, İbni Abbas Hazretleri de «Allahı tasdık edenlerden kırk kişi kadar» demekle bunu anlatmıştır.

Bu emirde başlıca iki hikmet vardır :

BİRİNCİSİ intikam tarzında bir sui isti'male meydan bırakmamak için te'minâttır. Çünkü gizli darbların sevkı hiddetle işkence haline alması veya bir iltimasa uğraması melhuzdur. Netekim tarihin şikâyet edegeldiği zalimâne işkenceler hep gizlenerek yapılmıştır. Bundan dolayı Avrupa cezaiyyununun darb gibi mücazatı cismaniyyeyi hoş görmemeleri de hiç sebebsiz değildir. Lâkin habis gibi umumiyyetle tecviz edile gelen cezaların çoğu cismanî olmaktan kurtulamıyacağı gibi gizli darb kadar sui istimale

müsaid bulunduğu da inkâr olunamaz. Bir mahbusa ve hele münferid bir mahbusa ne yapılamaz. Halbuki ammenin müşahedesi önündeki bir darb, müessir olmakla beraber tecavüze müsaid değildir. İşte darb ancak bu müşahede ve mürakabe tahtinde alenî olmak şartıyle meşru' kılınmıştır.

İKİNCİSİ; bunda ıffetin kıymetini, ıbret ve terbiyenin ta'mimini ifade eden bir ı'lân ve teşhir vardır. Gerçi bu teşhir mücrimin sırf aleyhine değildir. Beyan olunduğu üzere lehinde bir te'minatı da tezammun eden bir ı'lândır. I'lân muhakemenin ve hukmün alenî olması gibidir. Hukmün aleniyyeti ise bir teşhiri tazammun etse de umumiyyetle bir ceza mahiyyetinde telâkkı edilmez. İcranın aleniyyeti de öyle olmak lâzım gelir. Bahusus ki hududda icra, tetimmei kazadandır.

Maamafih idrâki olanların vicdanında en cüz'î bir teşhirin bile bir azâbı ruhanî husule getireceğinde şübhe yoktur. Bu cihetle bu işhad, sırf cismanî olan celd cezasının ruhî bir mütemmimi olmuş olur. Bu cümlede « عَذَابَهُمَا » buyurulması da buna işarettir. Bir de bu işhadın hukukı ammeye alâkası vardır.

Şu cihetle ki: 3. ﴿اَلزَّانِى لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً﴾ zanî bir zaniye veya müşrikeden başkasını nikâh etmez-zinakâr bir herif evlenecek olursa alacağı karı ya bir zâniye veya bir müşrikedir. Çünkü iyman ve ıffeti olan temiz saliha kadınlar nefret eder, ona tenezzül etmez ve etmemelidirler, öyle heriflere olsa olsa ya kendisi gibi zinakâr veya müşrike bir karı rağbet eder ki müşriklerin de ıffeti meşkûktür. Ve işte zinâ şirke, şirk zinâyı böyle yakındır.

Bir de nefsinde zinâkâr olan bir erkek, ıffetsiz kadınlarla alâkadar olur, onlardan tiksinmez, bil'akis şehvetine tahrik edip hevasına uyduklarından dolayı onlara müncezib olur.

sh:»3474

Ve bu hiss onun evlenmek hususundaki fikrini ve muhakemesini bozar da nikâha rağbet etmez ve şayed evlenecek olursa alacağı öyle birisi olur. Zira ıffetin kadrini bilmez, ehli ıffeti takdir etmez, kendi sınırını arar, bu suretle erkeğin ıffetsizliği ıffetsiz kadına düşmesine sâık olduğu gibi nihayet nikâh edeceği kadının ıffetsiz olmasına da bâıs olur. Bu nükte ile bu âyette erkek dişiye takdim edilmiştir. Halbuki evvelki âyette dişi takdim olunmuştu çünkü dişinin görünmesi, tamaa düşürmesi, temkin ve mutaveati olmadıkça

zikrolunan zina fi'li başlıyamıyacağı cihetle orada cinayetin başı, zinanın maddesi karı olduğuna işaret kılınmıştı. Fakat nikâh mes'elesine gelince bunda erkeğin rağbet ve talebi asıl ve mukaddem olduğuna ve erkeğin ahlâkının ıffet noktai nazarından kadın üzerindeki dahl-ü te'sirine nüktesi gösterilmiştir.

﴿وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَآ اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ﴾ zâniye, bunu da bir zânî veya müşrikten başkası nikâh etmez-ya'ni ıffet ve namusu olanlar zâniyeden nefret eder, nikâhına tenezzül eylemez de onu nikâh etse etse bir zinakâr, yâhud zinâdan sakınmamak âdetleri olduğu cihetle bir müşrik nikâh eder. Çünkü « اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ » tır. ﴿وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ ve o-ya'ni o nikâh-mü'minlere haram kılındı-Sûrei «Bakare»de «

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ ۚ وَلَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ ۚ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتّٰى يُؤْمِنُوا ۚ وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ

» âyeti mantukunca müşrik ve müşrike nikâhının menhî olduğu ma'lûm. Zâniyeyi nikâha gelince: bu âyetin zâhirinden bunun da mü'minlere haram ve müşrik nikâhına karib olduğu anlaşılıyor. Maamafih ıhtilâf ciheti yok değildir.

1-Ba'zıları «bu âyette maksad nikâhın hukmünü beyan değil, zinanın şenaatini beyandır. Burada nikâh vatı ma'nasıdır ve binaenaleyh hurmet de zinânın hurmetidir » demişlerse de ma'nasızdır. Çünkü Kur'anda nikâh,

sh:»3475

hep akıd ma'nasına vârid olduğundan vatı ma'nasına hamli doğru olmaz. Bir de bu ma'naca âyetin hiç faide etmemiş olacağı gösterilmiştir.

2-Hazreti Aişe radıyallahü anhadan menkuldür ki «bir erkek bir kadına zinâ etse onu tezevvüc edemez. Bu âyetle haramdır. Mübaşeret ettiğinde zinâ etmiş olur. » اهـ. Ebû Hayyan tefsirinde eshabı kiramdan İbni Mes'ud ve Berâ İbni Âzib radıyallahü anhüma Hazretlerinin dahi kavli böyle olduğu zikredilmiştir. Fakat buna mukabil Hazreti Peygamber sallallahü aleyhi vesellemden bu mes'ele suâl edilmiş «evveli sifah ve âhırı nikâhtır, haram, halâlı tahrim eylemez» buyurmuş olduğu nakledilmiştir. Ebû Bekrınıssıddık, İbni Ömer, İbni Abbas ve Câbirden ve Tavus, Said İbnilmüseyyeb, Câbir İbni Zeyd, Atâ, Hasenden ve eimmei erbaaden menkul olan da cevazdır. Ancak Fahri Razî tefsirinde mezkûr olduğu üzere zâni ve zâniyenin

afîfe ile ve afîf-ü afîfenin zâniye ve zâni ile tezevvücü haram olmak, Hazreti Aişe ve İbni Mes'ud gibi Hazreti Ebi Bekir ve Hazreti Ömer ve Hazreti Alinin de mezhebleridir deniliyor.

3-Hasenin kavlince bu hurmet, mahdud olan zâni ve zâniye haklarındadır. Hadd vurulmuş zâni ancak bir zaniyeyi tezevvüc edebilir. Bir mahdud, mahdud olmıyan bir kadını tezevvüc etmişti, Hazreti Ali onun nikahını reddeyledi diye rivayet etmiştir.

4-Ba'zıları bu hukmün medinede islâmın bidayetinde vârid olup ba'dehu mensuh olduğunu söylemişlerdir. Said İbnilmüseyyebden bu Sûdeki « وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ » ve Sûrei Nisadaki « فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَآءِ » âyetlerinin umumlariyle mensuh olduğu rivayet edilmiş ve şayi' olmuştur. Mu'tezileden Cubbaî de icma' ile mensuhtur demiş. Lâkin Fahri Razî tefsirinde tafsıl olunduğu üzere muhakkıkîn bu iki vechin ikisinin de zaıyf olduğunu anlatmışlardır.

Zira nâsihı icma'dır demek ise icmaın nâsıh olamıyacağı Ilmi usuli fıkıhta sâbittir. Bir de Ebû Bekir, Ömer, Ali gibi zevatın muhalefetleri sebkeden bir mes'elede icma' sahih olamaz. Binaenaleyh icma' ile neshedilmiştir demek doğru olamıyacağı gibi mensuh olduğuna icma' edilmiş demek de doğru değildir. Çünkü beyan olunduğu üzere hılâfı sâbittir. Gerçi «

«﴿فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ﴾. ﴿وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ﴾

emirleri ammdır. Fakat bunların da bir manii şer'î bulunmıyanlara aid olduğunda şübhe yoktur. Binaenaleyh diğer muharremat gibi buradaki tahrimin de mevani'den olması melhuzdur. Böyle bir ihtimal karşısında ise nesha hukmetmek doğru olmaz. Bâhusus Sûrenin başındaki « وَفَرَضْنَاهَا » bu Sûrede mensuh bir huküm bulunmadığını iş'ar için kâfidir.

5-Abdullah ibni Ömerden, ibni Abbastan, radıyallahü anhüm, Mücahidden, Said ibni Cübeyrden ve yine Said ibnil'müseyyebden vârid olan rivayetlere göre bu âyetin sebebi nüzulü şudur: cahiliyyede fahişeler işleten kirahaneler(kerhaneler)kerhaneciler vardı. İslâm geldiği vakıt Medinede bunlardan Ümmi mehzûl gibi meşhur karılarla kapıları bayraklı, alâmetli dokuz kadar kerhane bulunuyordu. Bu karılar, bu kerhaneciler hep müşriklerden idi, içlerinde servet edinmiş olanları vardı. İslâmda zinâ haram olduğundan bu fahişelerden ba'zısı yeni müsliman olan fukaradan ba'zısına nikâh teklif etmiş ve kabul ederlerse

nefekalarını teahhüd etmek istemiş, onlar da fark-ü ıhtiyacları hasebiyle Resulullahdan istiyzan etmişler, bunun üzerine bu âyet, nâzil olmuş, o nikâhın mü'minlere haram olduğu anlatılmıştır. Bundan dolayı ba'zı müfessirîn bu hurmetin sebebi nüzulü olanlara mahsus olduğuna kail olmuşlardır ki «elif lâmlar» ahd için demek olur. Gerçi karîne kaim olduğu zaman huküm, sebebi nüzulüne tahsıs olunabilir. Lâkin burada huküm, vasfı âmm üzerine vârid olmuş ve bu suretle sebebi tahrim olanların şahıslarında değil, ötede zinakârlık beri de iyman vasıfları

arasındaki mabayenet de gösterilmiştir. Bu ise ta'mim karinesidir. Öyle ki «lâm» ahde hamledilse bile hukmün kıyas ile ta'mimi ıktiza edecektir. Binadaleyh sebebi nüzulünde mahsustur diyenlerin muradı da bu tahrimin bilhassa kerhane fahişeleri mekulesi hakkında olduğunu söylemektir. Ve bu fahişelerin vasfı barizi ise zinâyı istihlâl veya istihfaf etmektir ki küfürdür. İslâmiyyetin hâkimiyyeti ile o cahiliyyet bakıyyesi olan kerhaneler kalkmış ve hududun ikamesi memaliki islâmiyyede artık öylelerinin zuhuruna meydan bırakmamış olduğu müddetçe bunların nev'ı, şahıslarına münhasır kalmış olması hasebiyle bu, onların şahıslarına mahsus kaldı diyenler de olmuştur. Maamfih :

6-Cumhuri müfessirînin beyanına göre: bu tahrim, zinâ edenleri nikâh etmekten mü'minleri zecr-ü tahzirde mubalâğa içindir. Çünkü diyorlar: Zinâ damgası basılmış feseka silkini takılmak caiz değil, mahzurdur. Fâsıklara benzemesine, töhmet mevkıında bulunmasına, hakkında kötü lâkırdılar edilmesine ve daha bir çok mefsedetlere sebebdir. Günahkârlar meclisinde oturmakta bile günahlar irtikâbına ma'ruz kalmak tehlükesi ne kadar çoktur. Artık zaniyeler, kahbelerle izdivac etmek nasıl olur? «

«وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصّٰالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَآئِكُمْ»

emrindeki «salâh» kaydinde de bu ma'nâya tenbih vardır. Ancak bir mü'min, ıhtiraz edilmesi lâzım gelen böyle haram bir nikâhı bil'farz irtikâb etmiş olsa o nikâh, mün'akıd olur mu? Yoksa o da bir zinâ mı olur?

7-Şimdi bunu telhıs ile âyetin ma'nâsını tesbit edelim: burada üç kısım vardır: müşrikler, zinayı istihlâl veya istıhfaf edenler, etmiyenler.

EVVELÂ Her hangi bir mü'min veya mü'minenin bir müşrike veya bir müşrik ile nikâhı mün'akıd olmaz, kat'ıyyen haramdır, O bir zinâ olur.

sh:»3478

SANİYEN Zâni ve zâniye sebebi nüzul olan kerhaneciler ve sermayeleri gibi zinâyı istihlâl veya istıhfaf eder takımdan ise hurmeti mansus olanı istihlâl veya istıhfaf, küfr olmakla bunlar müşrik hukmünde olduklarındannikâhları, nikâh olmaz, kat'ıyyen haramdır, müşrik nikâhı gibidir. Onun için âyette ezzânî vezzâniye müşrik ve müşrikeye denk tutulmuş «وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ» buyurulmuştur. Âyet, bu iki kısmın nikâhını tahrimde nasstır. Meğer ki tevbeleri tahakkuk etmiş bulunsun.

SALİSEN İstihlâl ve istıhfaf gibi küfür delili olmıyarak zinâsı vâzıh olmuş, evvelce de başından hiç nikâh geçmemiş ise afîf mü'minlerin bunları nikâhı tahrimen mekruh ve maamafih mün'akıd olur. Âyetin tahriminin bu kısma derecei şümulünde bir nevi' şübhe vardır. Onun için mevridi ictihad olmuştur. Ve işte zikrolunan ıhtilâf, ancak bu kısım hakkındadır. Yalnız Hazreti Aişe ve İbni Mes'ud ve Berâ ibni Âzib hiç birinde in'ikadı tecviz etmemiş, bu kısmın hurmetini de diğer iki kısım derecesinden tutmuşlardır.

İşte zinanın neticesi öyle azâb, böyle mahrumiyyettir. Mü'min olanların zinadan tevakkı etmeleri ve

haddini icra eylemeleri ve yekdiğerini öyle töhmetlerden korumaları da lâzımdır. Yoksa ictinab behanesiyle şuna buna zina isnad ederek ehli iffetin namusuna dokunmak da büyük bir cinayettir. Ki buna remiy veya kazif ta'bir olunur. Bu ta'bir; namusu olanlara beyyinesiz öyle bir isnadda bulunmak, keyfemettefak gayb taşlamak kabilinden olmakla beraber öldürmek için şiddetli ok atmak gibi hakkı hayata bir hücum olduğuna işarettir. Bu vechile haddi zinanın beyanına terdifen haddi kazif beyan olunarak buyuruluyor ki :

4. ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ﴾ Ve muhsanelere remy eden-MUHSANE

;

sh:»3479

evlenmiş iffetli kadına bir de evlenmiş olsun olmasın mutlaka iffetli ırzı sağlam olana ıtlak olunur. Ki kazif âyetlerindeki ıhsanda bu ma'nâ murad olduğunda ittifak vardır. Ya'ni burada evlenmiş olmak şart değil zinadan ıffet şarttır. Binaenaleyh yetişgin kızlara dahi şamildir. Fukaha, bu ıhsanda islâm, akıl, bülûğ, hurriyyet, iffet beş şart saymışlardır. Erkeklere kazif de aynı hukümde delâleten dâhıldir. Lâkin kadınlara söz atmak daha şayi' olduğundan cem'i müennes sıgasıyle onlar tasrih veya taglib olunmuştur.

Hasılı ırzı sağlam olanlara atan, zina isnad eden ﴿ثُمَّ لَمْ يَاْتُوا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ﴾ sonra da dör şâhid getirmiyen kimseler-demek ki ıkrar bulunmadıkça bir zinayı isbat için şehadetin nısabı lâekal dörttür. Halbuki iki şâhidi âdil ile kısas bile sâbit olur. Demek ki namuslu bir kimseyi, bahusus ırz ehli bir kadını zina ile itham etmek canını almaktan ağırdır. Binaenaleyh onlara atıp da isbat edemiyenler yok mu ﴿فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً﴾ bunlara da attıklarından dolayı seksen celd vurunuz ﴿وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًاۚ﴾ hem de bunların ebedâ hiç bir şehadetini kabul etmeyiniz-o kazif cürmünü hukmünü ıskat etmek bu da bu haddin tetimmesidir. Celdin elemi cismanî, bunun elemi ise ruhanîdir. Zinada cismanî cihet, kazifte ruhanî cihet galib olduğundan kazfin celdi haddi zinadan dun ve lâkin bu ma'nevî ceza ondan efzundur. Çünkü müebbeddir ﴿وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَۙ﴾ bunlar fâsıkler güruhundan ıbarettir. -Fısk ile mahkûm kimselerdir. 5. ﴿اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُواۚ﴾ Ancak ondan

sonra tevbe edip kendilerini ıslâh edenler müstesna-ya'ni o kazif cinayetini yaptıktan sonra nedamet ederek sözünü geri alan ve onu telâfi etmek için haddine teslim olmak ve kazfettiği kimse ile halâllaşmaktan başlıyarak hal ve amelini düzelten kimseler fısk hukmünden müstesna olurlar. Tevbe ile haddin sakıt olmadığında icma' vardır. Ancak Şafiî mezhebinde bu istisnanın yukarıki cümleden ikisine raci' olduğuna ve binaenaleyh böyle tevbe ettikleri had, sakıt olmazsa da fıskleri zâil olduğu gibi şehadetleri de kabul olunabileceğine kail olmuştur.

Lâkin Hanefî mezhebinde bu, yalnız sonundaki «fasikun» cümlesinden istisnadır. Haddi kazf ile mahdud olanlar tevbe ile hadden kurtulamıyacakları gibi şehadetlerinin kabul olunmaması da ebeden kaydile mukayyeddir. Te'bid ise istisnaya munafidir. Binaenaleyh bu hukümden istisnanın faidesi hukukı ıbad teallûk etmiyen ve mahza hukkullah olan cihette olur. ﴿فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ Çünkü Allah, gafurdur, rahîmdir. -Mağrifeti çok rahmeti çoktur. Binaenaleyh tevbe ve ıslâh halinde muâhaze etmez fakat kazifte had ve şehadet yalnız hakkullah değil, aynı zamanda hakkı ıbâddır. Kazfolunanın da'vası üzerine cereyan eder. Binaenaleyh hakkı abid teallûk eder ve reddi şehadet hukmü, tevbe ile sakıt olmazsa da mücerred hakkullah olan günah mağrifet olunabilir. Ve bu cihetle bu ceraimde setir evlâdır.

Zinaya isbatta dört şâhid şartı da bununla alâkadardır. Maamafih burada pek mühim bir nokta vardır. Bir kişi bir zinayı görecek olursa o bir yabancının zinası olduğu takdirde kendisine bir ar teallûk etmiyeceğinden setri evlâ olur. Fakat zevcesi olduğu takdirde ar gelir, nesebi bozulur, sabredemez, o halde başka şâhid bulmak da müteazzir gibidir. Bundan dolayı burada şöyle bir suâl vaki'dir :

sh:»3481

Rivayet olunduğu üzere kazf âyeti nâzil olup kıraet buyurulduğu zaman Ensardan Sa'd ibni Ubade ve Âsım ibni Adiy, birisi ayağa kalkıp «bir adam karısıyle birisini görse ne olacak. Da'va etse seksen vurulacak ve şehadeti reddedilecek, fiskına hukmolunacak, vurup öldürürse katlolunacak, sükût etse gayz edilecek şey'e sükût etmiş olacak, dört şâhid bulup getirinciye kadar ise işini bitirecek, fethet Allahım! Dedi». Çıkar çıkmaz damadı Hilal ibni Ümeyye veya Uveymir kendini karşıladı, ne var dedi. Şer var, zevcemi Şüreyk ibni Semhâ ile buldum dedi ki ammi zadesi idi. Vallahi dedi bu benim sualim, ne çabuk mübtelâ oldum. Binaenaleyh ikisi bir Resulullaha vardılar, haber verdiler. Resulullah kadını celbedip istintak etti, kadın inkâr eyledi, Eshab toplanmıştı. Zevc, evvelki âyet mucebince haddi kazfe mahkûm olacaktı gözlerimle

gördüm, kulaklarımla dinledim, Allah biliyor ki ben sadıkım, ancak hakkı söyledim, her halde Allahın buna bir açıklık bahşedeceğini ümid ederim diyordu.

Derken Resulullaha vahiy gelmeğe başladı. Eshab bunu alametlerinden tanıyorlardı, hepsi sustular, beklediler, o vakıt şu lian ayetleri nâzil olmuştu ki kazf ayetinin umumundan bir istisna mahiyyetinde ve bilhassa zevcelerin kendi zevcelerine kazfi hakkındadır : 6.

﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَآءُ اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ﴾

kendi zevcelerine remyeden ve kendilerinden başka şâhidleri olmıyan kimseler ise

﴿فَشَهَادَةُ اَحَدِهِمْ﴾ imdi birinin şehadeti-ya'ni o zevcelerden her hangi birinin haddi kaziften halâsı için şer'an nazarı ı'tibara alınacak meşru' şehadeti

﴿اَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ﴾ hiç şüphesiz kendisi kat'ıyyen sadıklardandır

diye Allaha kasem ile dört şehadettir-ya'ni şehadet ederim ki billahi hiç şübhesiz ona attığım sözde

kat'ıyyen sadıkım diye tekrar tekrar dört kerre yemin etmesidir. 7.

﴿وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾

Beşincisi de, eğer yalan söyliyenlerden ise Allahın la'neti muhakkak üzerine-ya'ni beşinci def'ada böyle şehadet edecek: eğer o remy-ü şehadette yalan söylediyse Allahın lâ'neti muhakkak üzerine olsun » diyecek ki bu, bir yemini mün'akıdedir. Bu âyette nazmın üslûbu, dikkat olunursa, zevcin kizbi takdirinde tarafı ilâhîden tel'ının vürudünü ifade eder bir surettedir. Netekim Resulullah da bu beşinci «mucibdir» buyurmuştur.

Zevc, böyle beş kerre şehadetle lian yapınca haddi kaziften kurtulur, töhmet, zevceye teveccüh eder 8. ﴿وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ﴾ zevceden de azâbı-ya'ni o Dünyevî azâbı, ki sonu evliler hakkında haddi zinanın ma'hudu olan recimdir. Bunu o zevcenin-kendisinin şöyle şehadet etmesi def'eder: ﴿اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ hiç şübhe yok o zevc, kat'ıyyen yalan söyliyenlerden billahi diye Allaha dört şehadet - ki dört yemîn 9.

﴿وَالْخَامِسَةَ﴾ beşincisi de

﴿اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَا اِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ eğer o, sadıklardan ise Allahın gadabı muhakkak üzerine-ya'ni zevc, sözünde sadık ise Allahın gadabını muhakkak

üzerine-ya'ni zevce kendi üzerin alacak, erkek tarafında lânet, kadın tarafında gadab üzerine yemîn verilmesi kadınlar üzerinde gadabın lâ'netten daha müessir olmasındandır. İmdi zevce de bu beş yemîn ile şehadet ederse haddizinayı kendisinden def'eder ve artık zevc ile zevce arasında iftirak husule gelir.

Lâkin zevce, bu beş şehadeti yapmaz da liandan imtina'

sh:»3483

ederse azâbı def'edemez. O halde ne yapılır? Burası âyetin mefhumı muhalifine aiddir. Şafiî hemen haddin icrasına hukmetmiş, lakin Hanefiyye, kat'ıyyet lâzım olan böyle mevakı'de sâde mefhumı muhalif ile ameli tecviz etmediklerinden dört şâhid yok iken ıkrar da bulunmayınca zinanı sübutiyle haddin icrasına hukm olunamıyacağını ve binaenaleyh ya lianı kabul veya hadd icra edilmek üzere ıkrar edinciye kadar habse hukmeylemişlerdir. Hasılı kazif, zina gibi çok çirkin, zevciyyet namusu da gayet mühimm olduğundan bir taraf noktai nazarından haddi kazif, bir taraf noktai nazarından da haddi zina makamına kaim olacak olan lian da böyle mühim bir mahlastır ki bunları Allah tealâ teşri' buyurdu 10.

﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ﴾ üzerinizde Allahın fadl-ü rahmeti

bulunmasa idi - de kendinize kalsa idiniz ﴿وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ﴾ ve Allah bir

tevvab, hakîm olmasa idi - de tevbelerinizi kabul etmese, hikmetsiz hukümlere, nizamsız idarelere

bırakıverse idi neler olmazda neler!!...

﴿١١﴾ اِنَّ الَّذِينَ جَآءُ بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَاتَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِىءٍ مِنْهُمْ مَااكْتَسَبَ مِنَ الْاِثْمِ وَالَّذِى تَوَلّٰى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٢﴾ لَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هٰذَآ اِفْكٌ مُبِينٌ﴾

sh:»3484

﴿١٣﴾ لَوْلَا جَآءُ عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَاِذْ لَمْ يَاْتُوا بِالشُّهَدَآءِ فَاُولٰٓئِكَ عِنْدَ اللّٰهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٤﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِى مَآ اَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ اِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِاَفْوَاهِكُمْ

مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمٌ
﴿١٦﴾ وَلَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَآ اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَا
سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٧﴾ يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُودُوا
لِمِثْلِهٖٓ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٨﴾ وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ
وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَشِيعَ
الْفَاحِشَةُ فِى الَّذِينَ اٰمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ فِى الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَاتَعْلَمُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿﴾

Meali Şerifi

Haberiniz olsun ki ifk ile gelenler içinizden bir takımdır; onu hakkınızda bir şer sanmayın, belki o, hakkınızda bir hayırdır, onlardan her kişiye o vebalden kazandığı, büyüğüne tesaddî eden, ona da büyük bir azâb vardır 11 Ne vardı onu işittiğiniz vakıt erkek ve kadın mü'minler kendi kendilerine husni

sh:»3485

zann etselerdi de bu açık bir ifktir deselerdi ya 12 Ona dört şâhid getirselerdi ya, mademki şâhid getiremediler o halde onlar Allah ındinde yalancılardan ıbarettirler 13 Eğer Dünya ve Âhırette Allahın fadl-ü rahmeti üzerinizde olmasa idi o daldığınız yaygarada size mutlak büyük bir azâb dokunurdu 14 O sırada ki dillerinizle telâkkı ediyordunuz ve ağızlarınızla hiç bir ılminiz olmıyan bir şey söyleyor ve onu kolay sanıyordunuz, halbuki o, Allah yanında büyük bir vebal 15 Onu işittiğiniz vakıt : bunu söylemek bize gerekmez, hâşâ bu bir büyük bühtandır deseniz ya 16 Böyle bir şey'e ebedâ avdet etmiyesiniz eğer mü'min iseniz diye Allah size va'z viriiyor 17 Ve sizin için âyetleri beyan buyuruyor ki Allah alîmdir hakîmdir 18 Mü'minler içinde bîedebâne sözlerin şüyu' bulmasını arzu edenler için muhakkak Dünya ve Âhırette elîm bir azâb vardır ve siz bilmediğiniz halde Allah, bilir 19 Ya olmasa idi üzerinizde Allahın fadl-ü rahmeti ve hakıkati Allahın, bir raufı rahîm olması 20

11. ﴿اِنَّ الَّذِينَ جَآءُو بِالْاِفْكِ﴾ Şunlar ki ıfk ile geldiler-IFK, asl-ü esasından çevirilmiş, hakıkati tahrif edilmiş söz, ya'ni yalan, iftira, bühtan demektir.

BÜHTAN da ansızın atılıp insanı mebhut eden iftira demektir. Umumiyyetle tefsir ve hadîs kitablarında rivayet olunduğu üzere bu âyetlerin sebebi nüzulü şöyledir :

Hazreti Aişe radıyallahü anha dedi ki, Resulullaha sallallahü aleyhi vesellem, bir sefer irade buyurduğu vakıt kadınları arasında kur'a çeker, hangisinin ismi çıkarsa onunla giderdi. Beni mustalık gazasından evvel yaptığı gazada da aramızda kur'a çekti, benim ismim çıktı, binaenaleyh Resulullah ile beraber çıktım ve bu, hıcab âyetinin nüzulünden sonra idi, onun için bir hevdece -mahmile -konuldum, avdette Resulullah Menineye yaklaşınca bir menzilde konakladı sonra da rehil, nida ettirdi

rehil nida ettikleri sırada ben kalktım ve yürüyüp ordugâhı geçtim, def'i hacet ettim, yerime dönerken göğsümü yokladım, ne bakayım Zafâr boncuklarından bir dizim vardı kopmuş düşmüş, bunun üzerine döndüm, dizimi aradım, bunu aramak beni alıkoydu.

Benim yol nakliyyatımı yapmakta olan takım, varmışlar, hevdeci yüklenmişler ve beni içinde

zannetmişler, çünkü hafif idim, henüz küçük yaşlı bir taze idim, beni hevdecde sanmışlar, deveyi çekmişler gitmişler. Avdet ettiğim vakıt o mekânda kimseyi bulamadım, binaenaleyh belki aramak için dönerler dedim, oturdum. Derken uyumuşum, Safyan İbnilmuattal ordunun arkasına kalır, nasın emtiasını araştırır, bir şey kalmış ise zayi' olmamak için diğer konak mahalline götürürdü, beni görünce tanımış « اِنَّـا لِلّٰهِ وَاِنّـآ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ » demesiyle uyandım, hemen ferâcemle yüzümü örttüm, devesinden indi, ben bininceye kadar çekildi, bindim. Sonra deveyi çekti, yürüdü, öğle sıcağında orduya yetiştik inmişler, bağrışıyorlardı, indikleri zaman beni bulamadıklarından nas çalkalanmış, o sırada imiş ben üzerlerine varıverdim, artık herkes beni konuşmuş. Beni lakırdıya dalmış, helâk olan helâk olmuş.

Resulullah Medineye kudum etti ve bana bir veca' arız oldu. Fakat rahatsız olduğum zamanlar aleyhissalatü vessellemdan tanıya geldiğim lûtfu bu defa görmedim, ancak yanıma giriyor, nasıl o? diyordu, bu beni işkillendirdi, henüz mâceraya vukufum yoktu, nihayet nekahat haline geldim, bir gece Mıstahın anasıyle hacetimiz için dışarı çıktım, işimiz biter bitmez yine Mıstahın anasıyle odama döndük. Derken Mıstahın anası Mırtı, ya'ni yün çarşafı içinde sürçtü « تَعِسَ مِسْطَحُ » dedi ben buna i'tiraz ettim, «Bedr» de bulunmuş bir zata sebmi ediyorsun dedim, haberin yokmu dedi, ne var dedim, ben, dedi, şehadet ederim ki sen hakıkaten « مُؤْمِنَاتٌ غَافِلَاتٌ » tansın. Sonra

sh:»3487

ehli ifkin dediklerini anlattı, derhal maraz üstüne marazım arttı, hemen ağlıyarak döndüm.

Sonra Resulullah girdi ve nasıl o? dedi, bana izin ver ebeveynime gideyim dedim. İzin verdi, ben de anama babama gittim, anneme: ey anne, dedim, nas ne söylüyorlar? Kızcağızım! dedi, kendini üzme, vallahi bir erkeğin yanında sevgili parlak bir kadın olsun ve ortakları bulunsun da aleyhinde çok lâf etmesinler pek nâdirdir. Daha dedi bu âna kadar söylenilen sana ma'lûm olmadımı? Ben ağlamağa başladım ve bütün gece sabahı ettim, yine ağlıyordum, ağlarken babam yanıma geldi, valideme bu neye ağlıyor dedi, bu âna kadar söylenilenden ma'lûmatı yokmuş dedi, babam da ağladı sus kızım dedi, o gün durdum göz yaşım dinmiyordu, ebeveynime ağlamak ciğerimi parçalıyacak gibi geliyordu, ikisi de yanımda oturmuş ben ağlıyorken Resulullah sallallahü aleyhi vessellem üzerimize geliverdi, selâm verdi ba'dehu oturdu, hakkımda söylenilen söylenileliden beri yanımda oturmamıştı ve bir ay olmuş Allah tealâ ona benim şanımda bir vahyindirmemişti.

Sonra dedi ki « اَمَّا بَعْدَ » ya Aişe! Hal mühim senden bana şöyle böyle söz yetişti, imdi sen beri' isen Allah, muhakkak seni tebrie eder. Ve eğer bir günaha düştünse Allaha istiğfar ile tevbe et. Zira kul tevbe edince Allah tealâ tevbeyi kabul eder. Vaktâ ki Resulullah mekalesini bitirdi göz yaşlarım boşandı, sonra babama tarafımdan Resulullaha cevab ver, dedim, vallahi ne diyeceğimi bilmiyorum dedi, bunun üzerine valideme dedim tarafımdan Resulullaha cevab ver, vallahi ne diyeyim bilmiyorum dedi. Ben henüz küçük yaşta bir taze idim, Kur'andan çok okuyamazdım, ya'ni çok istişhad edebilecek halde değildim, dedim ki: vallahi ben anladım siz bunu işitmişsiniz, hattâ gönüllerinizde yer etmiş inanmışsınız, şimdi ben size berîeyim desem inanmıyacaksınız ve eğer benim muhakkak

berîe olduğumu Allah bilip dururken size fena bir i'tirafta bulunsam hemen tasdık edeceksiniz. Vallahi benimle size başka bir mesel bulumıyorum, ancak Yusüfün babası o Salih kulun-ki ismini zikretmemiştim-dediği gibi « فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ » . Böyle dedim, sonra dönüp yatağıma yattım.

O halde ben vallahi biliyordum ki Allah tealâ muhakkak beni tebrie eder. Lâkin vallahi şanımda bir vahyi metlüvv indireceğini zannetmiyordum. Şa'nım nefsimde Allah tealânın öyle tilâvet olunacak bir emr ile tekellüm buyuracağı mertebeden çok hakîr idi. Ve lâkin umuyordum ki Resulullah uykuda bir ru'ya görür de Allah, beni onunla tebrie eder. Alimallah Resulullah meclisinden kalkmamıştı, ehli beytten bir kimse de dışarı çıkmamıştı, Allah tealâ Peygamberlerine vahyindirdi, ona vahyinerken olagelen hal hemen geliverdi ki kış gününde bile vahyin sıkletinden dolu danesi gibi ter dökülürdü. Binaenaleyh bir örtü örtüldü ve başının altına bir yasdık konuldu, vallahi ben telâş etmedim ve aldırmadım, çünkü beraetimi biliyordum. Fakat Resulullah açılıncıya kadar nâsın dediklerine hak virecek bir vahiy gelivermek korkusundan anamın babamın canları çıkacak zannettim.

Vaktâ ki Resulullah açıldı gülüyordu, ilk söylediği kelime şu oldu « بُشْرَى يَا عَائِشَةُ اَمَا وَاللّٰهِ لَقَدْ بَرَّاَكِ اللّٰهُ » müjde ya Aişe! agâh ol vallahi Allah, seni kat'ıyyen tebrie etti» dedi « اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ لَا بِحَمْدِكَ وَلَا بِحَمْدِ اَصْحَابِكَ » hamd, Allaha ne sana ne eshabına dedim, validem dedi kalk ona, ben, vallahi ne ona kalkarım ne de beraetimi inzal eden Allahdan

başkasına hamd ederim dedim. İmdi Allah tealâ « اِنَّ الَّذِينَ جَآءُو بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ » on âyet inzal buyurmuştu. Binaenaleyh

Ebû Bekir «vallahi bundan sonra artık Mıstaha infak etmem dedi. Çünkü ona karabeti ve fakri hasebiyle

nefaka veriyordu. Bu sebeble de Allah tealâ şunu inzal buyurdu « وَلَا يَاْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ ... اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ » Ebû Bekir de belâ vallahi = Allahın beni

mağrifet etmesini severim dedi, Mıstahâ yine nefakası avdet etti. Hasılı uzrüm nâzil olunca resulullah kalktı

minbere çıktı, bunları anlattı ve Kur'anı tilâvet buyurdu minberden indiği vakıt da Abdullah ibni Übeyye,

Mıtaha, Hamneye, Hassana hudud vurdu. اهـ.

﴿عُصْبَةٌ مِنْكُمْ﴾ İçinizden bir usbedir - mahdud bir güruhtur. -

USBE; ondan kırka kadar bir cemaat, sayılı bir güruh demektir. Ey o ifke ma'ruz olanlar

﴿لَاتَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ﴾ onu sizin için bir şer sanmayınız ﴿بَلْ هُوَ﴾ belki o - ifk

zuhuruna, akıbet kadr-ü mertebenin yükselmesine vesîle olur. Fivaki' ifk, o iftira yalanı büyük bir şerdir. Fakat hakıkatta onun şerri onu uyduranlara, söyliyenlere aiddir. ﴿لِكُلِّ امْرِىءٍ مِنْهُمْ﴾ onlardan - o güruhtan - her birinin ﴿مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْاِثْمِ﴾ kazandığı vebali kendisinindir. - Kimi susmuş, kimi gülmüş, kimi söylenmiş ﴿وَالَّذِى تَوَلّٰى كِبْرَهُ مِنْهُمْ﴾ içlerinden onun - o vebalin - büyüğüne mütevellî olan - o güruh içinde o iftirayı ah kasdin atan ve işaasını arzu ederek vebalin büyümesini iltizam eden ﴿لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ için de büyük bid azâb vardır. - Bu, Abdullah ibni Ubeyy hakkındadır ki Munafıklanın reisi idi. O ifki ibtida o atmış, ilk evvel o tasrih etmiş ve halk arasında propaganda yaptırmış idi. Kurnaz Munafıklar cinaslı lakırdılarla mü'minleri gizliden gizliye heyecana getirmeğe çalışmış ve bu propagandaya aldanan şâir Hassan ve fakîr Mıstah gibi bir iki sâde dil de o

ubeyy oğlunun tasrihine kapılıp haddi kazfe müstehıkk olmuşlardı, Safyan, Hassana hücum edip vurduğu bir kılıç darbesiyle bir gözünü söndürmüş ve demişti ki :

توق ذباب السيف عنى فاننى غلام اذا هو جيت لست بشاعر

ولكننى احمى حماى واتقى من الباهت الرامى البرئ الظواهر

12. ﴿لَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوهُ﴾ Ne vardı onu - o yalanı - işittiğiniz vakıt ﴿ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًا﴾ mü'minler ve mü'mineler kendi nefislerine hayır zannetseler - kendilerine ve kendileri mesabesinde tanımaları lâzım gelen hem cinslerine husni zann besleseler ﴿وَقَالُوا هٰذَآ اِفْكٌ مُبِينٌ﴾ de bu açık bir ifktir deselerdi ye - Zannın menşei nefiste bir kıyastır. Bir kimse nefsinde kendi hakkında tecviz edebildiği nisbettedir ki kendiye benzettiği kimseler hakkında kıyası nefs ile bir zanda bulunur. Halbuki mü'minler, mü'mineler kendi nefislerinde fena şeylere cevaz vermemek, nezih olmak lâzım gelir. Binaenaleyh kötü bir söz işittikleri zaman kendilerinden şübheleri olmamak lâzım geldiği kadar kendileri gibi saymaları ıktıza eden mü'minîn ve mü'minat hakkında da husni zannetmek, beraeti zimmet asl olduğunu bilmek, zâhiri halin hılâfına olan beyyinesiz lakırdılara açık bir iftira demek ıktıza eder.

19. ﴿لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ﴾ - Dünyadaki azâb haddi kazif ve netaicidir. Netekim Mıstah, Hassan, Hamne haklarında haddi kazif icra edildi ve Safvan bir kılıç darbesiyle Hassanı vurup bir gözünü söndürdü.

sh:»3491

﴿٢١﴾ يٰٓاَيُّهَاالَّذِينَ اٰمَنُوا لَاتَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّى مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢﴾ وَلَا يَاْتَلِ اُولُواالْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُوٓا اُولِى الْقُرْبٰى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٤﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيهِمْ

وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللّٰهُ دِينَهُمُ
الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿٢٦﴾ اَلْخَبِيثَاتُ
لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ ۚ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ
وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ ۚ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ ۖ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿﴾

sh:»3492

Meali Şerifi

Ey o bütün iyman edenler Şeytanın adımlarına uymayın, her kim Şeytan adımlarına uyarsa şübhe yok ki o çirkin ve merdud şeyler emreder, eğer üzerinizde Allahın fadl-ü rahmeti olmasa idi içinizden hiç biri ebedâ temize çıkamazdı ve lâkin Allah, dilediğini temize çıkarır ve Allah, semi'dir alîmdir 21 Bir de içinizden fadl-ü vüs'at sahibi olanlar karabet sahiblerine, miskînlere ve Allah yolunda muhacirlere vergisini vermekten kusur etmesin ve afvetsin, aldırmasın, Allahın size mağrifet etmesini arzu etmez misiniz? Allah gafurdur rahîmdir 22 Şübhe yok ki ırz ehli bîhaber mü'min kadınlara atanlar Dünyada ve Âhırette

mel'undurlar ve onlara büyük bir azâb vardır 23 O gün ki aleyhlerinde dilleri ve elleri ve ayakları

yaptıklarına şehâdet edecektir 24 O gün Allah, onlara hak cezalarını temamen verecek ve Allahın aşikâr

hakk olduğunu bileceklerdir 25 Habîsât habîsler için, habîsler habîsât için ve tayyibât tayyibler için,

tayyibler tayyibât içindir, bunlar, onların dediklerinden müberrâdırlar, kendilerine bir mağrifet ve bir rızkı

kerîm vardır 26

23. ﴿اِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ﴾ -

Burada gafilât vasfı medih sıfatlarındandır. Ya'ni ezvacı tahirat gibi fenalıktan alel'ıtlak gafil, öyle bir şey asla

hatırından geçmez iymanlı hanımlara atanlar şübhesiz

﴿لُعِنُوا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ﴾ Dünyada ve Âhırette lâ'net olundular

﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ ve onlara öyle bir azâb vardır ki azîm 24.

﴿يَوْمَ تَشْهَدُ الخ﴾ Sûrei «Yâsin» bak. 25.

﴿يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللّٰهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ﴾ o gün Allah, onların hak dinlerini, ya'ni

cezalarını tam verecek

﴿وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾ ve bilecekler ki Allah, hakikaten o hakkı mübîndir - ya'ni her hakikati ızhar eden ve varlığında hiç şübhe olmıyan Hak tealâdır.

Burada tevbe edenler istisna edilmemiştir. Çünkü bunda ezvacı tahiratın hukukı mahsusası i'tibariyle bir hususiyyet vardır. Maamafih mefhum, ammdır. Binaenaleyh amm olan kazf âyetindeki istisnanın uhrevî noktai nazardan burada da cari olması melhuzdur. Hassan ibni Sâbit munafık olmamakla beraber tevbekâr olduğunda söz yoktur. Netekim hadden sonra inşad ettiği şu beyitlerle tebriesini arz etmişti :

حصان رزان ما تزنّ بريبةٍ وتصبح غرثى من لحوم الغوافل

حليلة خير الناس دينًا ومنصبًا نبى الهدى والمكرمات الفواضل

عقيلة حى من لؤى ابن غالب كرام المساعى مجدها غير زائل

مهذبة قد طيب اللّه خيمها وطهرها من كل شين

وبـاطل

فـان كـان مـا بلغت انـى قلته فلا رفعت سوطى الـى انـاملى

فكيف وودى مـا حييت ونـصرتى بـآل رسول اللّه زين المحافل

له رتب عـال على الـنـاس فضلها تقاصر عنها سورة المتطاول

Ebû Hayyan

Hazreti Aişe radıyallahü anha da «Hassana Cenneti ümid ederim, Resulullahın medhine dair şi'rini işittiğim zaman ona Cenneti ümid ettim» demiştir. (Razî)

26. ﴿اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ﴾ Habîseler habîsler için - habisât, murdar kötü karılara, murdar lakırdılara, murdar fiillere ve alel'umum murdar şeylere hakikat olarak ıtlak olunabilir. Lâkin HABİSİN, cem'i müzekker olduğundan yalnız erkeklerde hakikattir. Maahaza habîs kişiler ma'nâsına olarak

zükûr ile beraber inase de tagliben şâmil olabilir. Bunların zıddı olan tayyibât ile tayyibînde de fark böyledir.

Âyetteki tekabülden ilk nazarda zâhir olan dişi ile erkek

sh:»3494

tekabülüdür. Bununla beraber ikinci ma'nâ da baid değil, menkuldür. Binaenaleyh ma'nâ şu olur: murdar, ya'ni eteği kirli, hıyanetkâr karılar murdar erkeklerindir, murdarların küfvüdür. Binaenaleyh murdar karının kocasıda murdar olur, olmasa murdar karıyı tutmaz. Yâhud murdar sözler, murdar fiiller, murdar kişilerindir. Binaenaleyh kazf, ifk, bühtan, sebb-ü şetim gibi lâflar, zina gibi pis fiiller murdar kişiden, murdarlardan sâdır olur ve ancak murdarlara nisbet olunabilir. ﴿وَ﴾ Ve - bil'akis ﴿الْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ﴾ habîsler de habîseler içindir -murdar erkekler murdar karılar içindir « اَلزَّانِى لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَآ اِلَّازَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ » gibi. Yâhud murdar kişiler, murdar sözler ve murdar işler içindir. Pislikler pislerin hassası, pisler de pisliklerin hass mahallidir. ﴿وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ﴾ Tayyibat da tayyibler için -hoş, pâk kadınlar pak erkekler içindir, temiz olanlarındır, pak olmıyanları bulaştıramaz. Yâhud

ikinci ma'nâ ile kelimatı tayyibe ve a'mali tayyibe hoş ve temiz kimselerin şıarı, temizlerin kârı, temizlerin halidir. ﴿وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ﴾ Tayyibler de tayyibât içindir - temiz pâk adamlar, temiz pâk kadınlar içindir. Pâk olmıyanlar ne alırlar, ne tutarlar, yâhud temiz pâk insanlar da temiz pâk sözler, temiz pâk işler, temiz pâk şeyler içindir. Onlara yaraşan onlardan beklenen bunlardır. Hâsılı pâk hoşluklar pâk hoş olanların hassası, pâk hoş olanlar da pâk hoşlukların hass sahib, hass mahallidir ﴿أُولَٰئِكَ﴾ o yüksekler - o yüksek temizler o tayyibîn ve tayyibatın en güzidesi olan ehli beyti Mustafa ﴿مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ﴾ onların dediklerinden müberradırlar - o habislerin, o ehli ifkin ağızlarına aldıkları şaibeden çok

berî ve münezzehtirler ﴿لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ onlar için bir mağrifet ve kerîm bir rızk vardır. - O temizler için ındelhisab bam başka bir mağrifet ve kerameti namütenahî bir rızk vardır ki o Cennettir.

İslâm hukukı esasiyyesinde ıffet ve ırz-u namus hukukunun birinci esaslardan olduğu tesbit

buyurulduktan sonra bu temizlikle en ziyade alâkadar olan masuniyyeti mesakin, hukuk ve ahlâkı

muaşeret, tesettüri nisvan gibi levazımına geçilerek buyuruluyor ki :

﴿٢٧﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَاْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلٰٓى اَهْلِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٨﴾ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَآ اَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَاِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٣٠﴾ قُلْ لِلْمُؤْمِنينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴿﴾

sh:»3496

﴿٣١﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ

بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ
اٰبَآئِهِنَّ اَوْ اٰبَآءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَآئِهِنَّ اَوْ اَبْنَآءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ
اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِٓى اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِٓى اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَآئِهِنَّ اَوْ مَا
مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِى الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ اَوِ
الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَآءِ ۖ وَلَا يَضْرِبْنَ
بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوٓا اِلَى اللّٰهِ
جَمِيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿۳۱﴾

Meali Şerifi

Ey o bütün iyman edenler! kendi odalarınızın gayrı odalara sahiblerine istinas edip selâm vermeden girmeyiniz, bu sizin için hayırlıdır, gerek ki düşünürsünüz 27 Bunun üzerine onlarda kimse bulmazsanız size bir izin verilmedikçe içeri girmeyin ve eğer size dönün derlerse dönün, o sizin için daha temizdir ve Allah bütün amellerinize alîmdir 28 Meskûn olmıyan ve içinde bir intifa' salâhiyyetiniz olan odalara girmenizde size bir günah yoktur, neyi açıklar ve neyi saklarsınız

sh:»3497

Allah bilir 29 Mü'min erkeklere söyle: gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını (apışlarını) muhafaza etsinler, bu kendileri için daha temizdir, her halde Allah ne yaparlarsa habîrdir 30 Mü'min kadınlara da söyle: gözlerini sakınsınlar, ırzlarını muhafaza etsinler, ziynetlerini açmasınlar, zâhir olanı başka ve baş örtülerini yakalarının üzerine vursunlar, ziynetlerini açmasınlar, ancak kendi kocalarına yâhud kendi babalarına kocalarının babalarına yâhud kendi oğullarına, yâhud kendi biraderlerine, yâhud kendi biraderlerinin oğullarına, yâhud hemşirelerinin oğullarına yâhud kendi kadînlarına yâhud kendi ellerindeki memlûklerine, yâhud ihtiyacı olmıyan erkeklerden uyuntulara, yahud henüz kadınların avretlerine muttali' olmıyan çocuklara, müstesna, gizledikleri ziynetleri bilindiye ayaklarını da vurmasınlar, hepiniz Allaha tevbe edin ey mü'minler ki felâh bulabilesiniz 31

Resûlullaha Ensardan bir kadın gelib «ya Resûlellah ben evimden bir halde bulunurum ki o halde hiç kimsenin beni görmesini istemem. Fakat ehlimden bir adamın üzerime gelib giriverdiği eksik olmaz» demişti işbu « يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا » âyeti nâzil oldu.

27. ﴿لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ﴾ kendi büyûtunuzun gayri büyûte -

evlerinizin gayri evlere, odalarınızın gayri odalara

﴿حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا﴾ sahiblerine istiynas edib selâm

vermedikçe girmeyiniz - âharin milkine izinsiz girmek gasb kabîlinden bir teaddi olacağından hukukan ve

kazâen haram olduğu gibi kendi milki olan, dinen hakkı duhulü bulunan hane dahilinde dahi olsa gerek

kendinden başkasına mahsus olan odalara habersiz ve selâmsız girivermek de edeben ve diyaneten

menhidir. Burada istiynasi istiyzan diye tefsir edenler olduğu gibi istikşafı hal ile isti'lâm, ya'ni istiyzandan

evvel halin girmeğe

müsaid olup olmadığını bilmeğe çalışmak veya insan bulunup bulunmadığını öğrenmek istemek

ma'nalarıyle tefsir edenler de olmuştur. Zâhir olan burada istiynas iyhaş mukabili olmasıdır ki baskın eder

gibi birdenbire vahşîcesine girivermeyib insaniyete lâyık ve hale muvafık bir ünsiyyet ibraz etmek demek

olur.

Ebû Eyyubdan merviydir ki ya Resulullah! İstiynas nedir dedik, buyurdu ki: öksürerek tesbih ve tekbir ile ehli beyti haberdar etmektir. Teslim de esselâmüaleyküm demektir. Şu halde istiynas sarahaten istiyzan ile munisane ıhbar ve ihsastan eamm olur. İstiyzan denilmeyip istinas buyurulması da bundan dolayı olmak gerektir. Binaenaleyh milki olmıyan ve hiç bir vechile hakkı duhulü bulunmıyan hanelere girmek için her halde istiyzan şarttır. Yoksa bir taarruz ve tecavüz olur. Ve hane sahibinin ona karşı her türlü müdafaaya hakkı bulunur. Hakkı duhulü bulunmakla beraber başkasının sâkin bulunduğu odaya girmekte ise mutlak istiynas, şart ve fakat bu istinasin istiyzan suretinde olması sünnet veya edeb olmakla beraber farz denilemez. Binaenaleyh bir hâkim tarafından bir mücrim veya müttehemın meskenine girmek ıktiza ettiği zaman da istiyzân denilemezse de ırza bir tecavüz vazıyyetine düşülmemek için istiynas edilmelidir.

Hâsılı meskenler tearruzdan ve edebsizlikten masun tutulmalıdır. Hiç kimsenin meskeninde emniyyet ve huzuru ıhlâl edilmemeli ve onlara edeb ve erkâniyle girmelidir ki bu da istinas ve selâm iledir. İstiyzanın keyfiyyeti hakkında rivayet olunur ki birisi Resulullaha istiyzan edip « أَأَلِجُ » vülûve edeyim mi? Ya'ni sokulayım mı demişti, aleyhısselâtüvesselâm da Revza namında bir kadına «kalk şuna öğret istiyzanı güzel yapmıyor, söyle « اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ ءَاَدْخُلُ » ya'ni gireyim mi desin» buyurmuş, adam da bunu işitmiş ve söylemiş, bunun üzerine «gir! »buyurulmuş, Resulullahdan

sh:»3499

bir takım şeyler süâl etmiş, cevab almış, nihayet «ılimde senin bilmediğin var mı?» demiş,

aleyhisselâtüvesselâm da» Allah tealâ bana bir hayri kesîr ıhsan etti, maamafih hiç şübhe yok ılimde öylesi vardır ki Allahdan başkası bilmez» buyurmuş ve « اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ » âyetinin âhirine kadar tilâvet eylemiştir.

Cahiliyye ahalisi birinin evine vardıklarında harem saygısı gözetmedikleri gibi Dünya ve Âhıret selâmetine şâmil olan selâm duâsını bilmezler de «sabahınız hayat olsun» veya «hayr olsun», «akşamınız hayat olsun» gibi mahdud bir surette tahıyye ile sağlık verirlerdi, Gerçi bu da fena bir şey değildir. Fakat böyle tahıyyeler yalnız ve himmet ve temenniyatı içtimaıyyesi bir günden ileri gitmek istemeyen kasır bir medeniyyetin şıarı olduğunda da şübhe yoktur. Allah tealâ, istinası şart kıldığı gibi mü'minlere nâ mahdud bir selâmet hissi va'd-ü telkın eden selâmı ta'lim ile lâfzı veciz, ma'nâsı vâsi' ve herkes için gayei matlab olacak en güzel bir şıarı ictimaî teşrı' buyurmuştur. Binaenaleyh bunu dirîğ ederek diğer tahıyyelerle iktifa etmek bir cahiliyyet eseri olacağı cihetle mekruhtur.

Bir de istiyzan kaça kadar olmalıdır. Resulullahdan rivayet olunduğuna göre istiyzan üçtür. Birincisinde kulak verirler, ikincisinde hazırlanır. Üçüncüsünde izin verirler veya reddederler. Bu üç istiyzan biribiri ardı sıra velyettirilmeyip aralarında biraz fâsıla ile yapılmalı ve üçüncüsünde cevab verilmezse dönmelidir. Şiddetle kapı çalmak, hane sahibine bağırmak ise haramdır. Zira iyzâ ve iyhaşı tezammun eder, yürek oynatır. Bu babda nâzil olan «

«اِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَآءِ الْحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ لَايَعْقِلُونَ

âyeti, zecri kâfidir. Hem de istiyzan ederken yüzünü kapıya karşı tutup durmamalı, sağa ve yâhud sola teveccüh etmelidir. Resulullah böyle yapardı.

sh:»3500

Ve bir kerre Ebû Saidi Hudrî radıyallahü anh kapıya müteveccihen istiyzan etmişti, aleyhissalâtü vesselâm « لَا تَسْتَأْذِنْ وَاَنْتَ تَسْتَقْبِلُ الْبَابَ » kapıyı istıkbal ederek istiyzan etme» buyurdu ﴿ذٰلِكُمْ﴾ bu - istisna ile selâm vermeden girmemek ﴿خَيْرٌ لَكُمْ﴾ sizin için hayırdır. - Bir tühmete düşmekten sâlim kılar, emniyyet ve âsayişi takviye, ıffet-ü nezaheti tezyid eder. ﴿لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ Gerektir ki tezekkür edersiniz - düşünür, anlar, unutmazsınız. Rivayet

olunur ki Nebiyyi ekrem sallallahu aleyhi vesellem Hazretlerine bir adam «anama da istizan edecekmiyim» dedi «evet» buyurdu, «onun benden başka hizmet edeni yok her girişimde istizanmı edeyim» dedi, aleyhisselâtü vesselâm «ananı uryan görmek arzu edermisin» buyurdu «hayır» dedi «öyle ise istiyzan et» buyurdu.

28. ﴿فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَآ اَحَدًا﴾ İmdi onlarda bir kimse bulamazsınız - ya'ni izin vermeğe salâhiyyeti hâiz bir kimse bulunmaz veya hiç kimse olmazsa ﴿فَلَا تَدْخُلُوهَا﴾ artık onlara girmeyiniz ﴿حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْ ۚ﴾ ta size izin verilinceye kadar - sabr ediniz. İzin denince izni mu'teber olabilecek kimse tarafından izin demek olduğunu da ıhtara hacet yoktur.

﴿وَاِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا﴾ Ve eğer size dönünüz denilirse - o evdekilerden gerek izne malik ve gerekse gayrı malik her kim tarafından denilirse denilsin ﴿فَارْجِعُوا﴾ hemen dönünüz - istiyzanı tekrar ile girmekte ısrar ve ilhah etmeyiniz ﴿هُوَ اَزْكٰى لَكُمْ ۟﴾ o - dönüvermek - sizin için daha temizdir -

sabr-u tevakkuftan daha sâlimdir. Zira bir zorba veya arsız bir dilenci gibi inad ve ısrar ile kapıda bekleyip durmanın hâli kalmıyacağı alçak ve nâhuş şaibelerden münezzehtır. Meğer ki buna mukabil terki caiz olmıyacak bir vecîbe bulunsun ﴿وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ ve Allah her amelinize alîmdir. -Binaenaleyh bu babda mükellef bulunduğunuz işlerden yaptığınız ve bıraktığınız hususları da bilir. Ecr-ü cezasına verir.

29.

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ﴾ İçinde bir metaınız bulunan gayrı meskûn büyüte girmenizde üzerinize bir günah yoktur. - Rivayet olunduğuna göre Ebû Bekrissıddık radıyallahu anh «ya Resulullah biz ticaretimizden muhtelif yerlere gider ve hanlara konarız, izin verilmedikçe onlara girmiyelim mi? demişti, binaenaleyh bu nâzil oldu.

GAYRI MESKÛNE demek, sâkini içinde bulunmıyan veya içinde kimse sâkin olmayıb hâliy olan veya mesken ittihaz edilmiyen demek olabilir.

META'; temettu' ve intifa' demektir. İntifa' olunan her hangi bir şey'e de ıtlak olunur. Binaenaleyh « فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ » içlerinde her hangi bir suretle bir intifa' salâhiyyetiniz ve binaenaleyh bir nevi' hakkı duhulünüz bulunan evler, odalar demektir ki han, hamam, dükkân ve sâire gibi umuma küşâde olan yerlere şamil olduğu gibi harab evlere ve kendi hanesi dahılinde diğerlerinin süknasına mahsus olup da sâkini içinde bulunmıyan odalara dahi şamil olur. Zira sâkini içinde iken bu odalara da istiynas ve selâmsız girmemek ıktıza ederse de sâkini içinde bulunmadığı takdirde izin ve istiynas olmaksızın girmekte günah yoktur. Zira kendisinin metaı, hakkı intifaı vardır. Ancak iycar ederek hakkı intifaını muvakkaten olsun temlik etmiş ise yine evvelki âyetlerin hukmü cârîdir. İzin

sh:»3502

olmadan giremez ﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾ ve Allah, belirttiklerinizi de ketm ettiklerinizi de bilir. - Binaenaleyh her hangi bir eve bir fesad fikriyle veya bir aybe, bir eksikliğe muttali' olmak maksadiyle girmemeli, Allahdan korkmamalıdır.

30. ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ Mü'minlere - ya'ni mü'min erkeklere - söyle ﴿يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ﴾ gözlerini indirsinler - gerek hâricde gerek dâhılde ve gerek

başkalarının evlerine girerken çıkarken, otururken kalkarken gözlerini dikmesinler, harama bakmaktan, ayıb bir şey görmekten sakınsınlar, Sofiyyeden şiblî kuddise sirruhuye « يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ » ne demektir? diye sormuşlar, demiş ki baş gözlerini muharremattan, kalb gözlerini masivallahdan çeksinler اهـ. ﴿وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ﴾ ve ferclerini temamen hıfz etsinler - apış aralarına temamen muhafaza edip haramdan, nazardan saklasınlar, avretlerini örtüp ırzlarını korusunlar -

FÜRUC fercin cem'idir. Fedc, aslı ma'nâsında iki şey arasındaki açıklık demektir. Bu suretle gerek erkek gerek dişi insanın bacaklarını arasındaki açıklığa da hakikat olarak ıtlak olunur ki lisanımızda apış arası denir ve bu ta'bir ile avret mahallinde kinaye de edilir. Ki Kur'anda bu ma'nâ vârid olmuş ve onun erkeğe de dişiye de muzaf kılınmıştır. Sonra bilhassa kadının kulübünde kinaye olarak isti'mali galebe etmiş ve sarih denecek derecede ma'ruf olmuştur. « اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا » bu ma'nâdandır. «Hıfzı füruc» emri haramdan kemali tehaffuz ile ırzı muhafazadan kinayedir. Ve bu tahaffuzu ifade ederken daha evvel delâleti vaz'ıyyesiyle setri avret emrine de tezammun eyler. Bundan başka kinaye mefhumunun lâzımını ifade ederken hakıkatini dahi iradeye mâni' olmadığından füruc kinayesi avret mahalinin hududuna da işaret eyler. Ya'ni

insanın avret mahalli, uz'vı ma'huddan ıbaret değil, apış arası denilen açıklık boyunca imtidad eder ki bunun a'zamîsi topuklara kadar varırsa da akalli müteyakkani diz üstü oturulduğu zaman teayyün edeceği vechile göbek altından dizlere kadardır. Bunun için erkeklerde hıfzı ve setri farz olan bir avret mahalli bu ekalli müteyakkan mıktarıdır. Fazlası müstehabdır. Kadınlarda da bundan sonraki âyetin delâletiyle tepeden topuğadır. Demek ki iki diz arasındaki açıklığı örtmiyen libas, setri avrete kâfi denemiyecektir.

﴿اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ şübhe yok ki Allah, her sun'unuza habîrdir. - Ricalin nelere göz gezdirdiklerini ve havaslariyle neler doymak istediklerini, a'zalarını ne gibi hislerle tahrik ettiklerini, ne maksad beslediklerini ne düzenler kurduklarını, ne sanialar, ne san'atlar yaptıklarını bilir. Hiç biri ona hafiy kalmaz. Binaenaleyh Allahın razı olamıyacağı şeylerden hazer etmek lâzım gelir.

Evvelâ erkekler hakkındaki bu emir-ü ıhtardan sonra müslimanlar, şimdi de kadınlar hakkındaki şu emre dikkat etsinler.

31. ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ﴾ mü'minlere de ya'ni mü'min kadınlara da söyle: ﴿يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ﴾ gözlerini indirsinler - halâl olmıyan erkeklere bakmaktan sakınsınlar, zira nazar zinanın postacısıdır derler. ﴿وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾ ve füruclarını hıfz eylesinler-tamamiyle setr ve zinâdan tahaffuz eylesinler ﴿وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ﴾ ve ziynetleri ızhar etmesinler - kadının

sh:»3504

ziyneti denince orfte tac, küpe, gerdanlık, bilezik ve emsali huliyyat, sürme, Kına ve emsali ve elbise süsleri gibi şeyler tebadür eder. Sûrei A'rafta « ﴿يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ » âyetinde ziynet, elbise demek olduğu da geçmişti. O halde bu ziynetleri açmak bile menhiy olunca bunların mahalli olan bedeni açmak evleviyyetle nehyedilmiş olur. Ya'ni bedenlerini açmak şöyle dursun üzerlerindeki ziynetleri bile açmasınlar. Maamafih bir kısım ulemâ, burada ziynetten murad ziynetin mahalli olduğuna kail olmuşlardır. Ki yüz, sürme ve sürğü mevkıi, baş tac mekıi, saç örgü ve büklüm mevkıi, kulaklar küpe mevkıi, boyun ve siyne gerdanlık mevkıi, el yüzük ve Kına mevkıi, bilekler bilezik mevkıi, bazular bazubend mevkıi, baldırlar

halhal mevkıi, ayaklar da eller gibi Kına mevkıidir. Bunlardan maadâ beden aksamı ise esasen açılmaz.

Bunlardan ba'zıları hazfi muzaf veya zikri hal iradei mahall ile «mevakıi ziynet» takdirinde bir mecaz gözetmiştir. Buna karîne olarak da kadının bedeninden ayrı olarak o ziynetlere haddi zatında nazar etmek ve alıb satmak bil'ittifak câiz ve mübah olduğunu dermiyan etmişlerdir. Ba'zıları da yine bu karîne ile kadının esas ziyneti, vücudünün mehasini hılkati ve sun'î ziynetten gaye de bedenin tezyini olduğunu nazarı i'tibare alarak bu ziynetten murad, mücerred beden olduğuna kail olmuşlar ve kadınların bir çoğu sun'î ziynetten vâreste bulunmakla mümtaz oldukları halde ziyneti hılkıyyenin umumunda bulunması ve her kadın bedeninin nefsinde bir ziynet olması hükmün umumiyyeti hakkını iyfa noktai nazarından bu tahsısın bir müeyyidi olduğunu söylemişler ve bu suretle şu ma'nâyı vermişlerdir: Kadınlar, hılkaten ziynetleri demek olan bedenlerinin hiç bir tarafını açmasınlar!

Doğrusu hılkî olan mehasine ziynet ta'birinden ziyade cemal ıtlakı mutearef ve ziynet ta'biri sun'î tekellüfat ile tezyin olunan levahıkta meşhur ise de

sh:»3505

«

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ » medlûlünce ziynet mefhumunun hılkîye de sun'îye şamil olduğunda şübheye mahal yoktur. Ziynet ve cemalin hakkı da tecellîsini ehline hasredip agyardan gizlenmektir.

Husn olsa da vacibüttecelliy - Gizler onu hak nikab içinde

Ağyarına gösterir mi Hurşîd - Dîdârını hîç o tâb içinde

﴿إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾ Ancak zâhir olanı başka - o ziynetlerden dışa gelen örtülse bile zuhuru tabiî olanı bu hukümden müstesna ve başka bir hukme tabi'dir ki bunlar örtünün dış tarafıyle el ve yüz ziynetleridir. Zira örtünün kendisi de kadının bir ziynetidir. Tabiîdir ki' bunun dışı zahir olacaktır. El ve yüzün de namazda zuhuru adettir. Müsnedi ebi Davudda rivayet edildiği üzere aleyhissalâtü vesselâm Hazreti Esmaya «ya esma, kadın bülûğa irince ondan görülebilicek olan ancak şudur buyurmuş ve kendi

vechi mubarekine ve keffi saadetlerine işaret eylemiştir. İş yaparken, lâzım olan eşyayı tutarken ve hattâ örteceğini örterken bile elin açılması lâbüdd olduğu gibi zarurî olan ru'yet ve teneffüs hasebiyle yüzün diğerleri gibi setrinde harec vardır. Bir de şehadette, mukademe, nikâhta yüzün açılmasına ihtiyac vardır. Binaenaleyh zaruretler kendi mıkdarınca takdir olunmak üzere bunların zuhurunda beis yoktur. Fakat bunların maadasının açılması, görünmesi, bakılması haram, na mahremden setri lâzımdır.

Buyuruluyor ki ﴿وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ ۖ﴾ ve baş örtülerini yakalarının üzerine vursunlar - başlarını, saçlarını, kulaklarını, boyunlarını, gerdanlarını, siynelerini açık tutmayıp bu suretle sımsıkı örtsünler ve o halde bu emri iyfa edebilecek baş örtüsü kullansınlar.

Müfessirînin nakline

sh:»3506

göre cahiliyye kadınları da hiç baş örtüsü kullanmaz değillerdi. Fakat yalnız enselerine bağlar veya arkalarına bırakırlar, yakalarını önden açılır, gerdanları ve gerdanlıkları münkeşif olurdu, ziynetleri görünürdü. Demek ki son zamanlarda asrîlik sayılan kerdenküşalık böyle eski bir cahiliyyet şıarı idi. İslâm

böyle açıklığı nehyedip baş örtülerinin yakalar üzerine vurulmasını emr ile tesettürü farz kılmıştır. Görülüyor ki bu emirde tesettürü vücubu değil bir, sureti mahsusası da gösterilmiştir ki kadın edeb ve nezahetinin en dilnişîn ifadesi bundadır.

Görülüyor ki bu emir, hane hâricinde veya dahilinde diye takyid edilmemiştir. Bu cihetle mutlaktır. Ancak zâhir istisna edildiği gibi gizlenen ziynetlere nazarın halâl olanları da ıstisna ile bu tesettürün vücubu namahreme karşı olduğunu anlatmak için bu vücubun kuvvet-ü ehemmiyyetini göstermek üzere bir daha te'kid ile buyurulmuştur ki öyle örtünsünler ﴿وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ﴾ ve ziynetlerini ızhar etmesinler - açık bırakmasınlar ﴿اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ﴾ ancak kocalarına ﴿اَوْ اٰبَآئِهِنَّ﴾ veya kendi atalarına - ya'ni babalarına, dedelerine ki amuca ile dayıda nikâh düşmemek i'tibariyle bunlara mülhaktır. ﴿اَوْ اٰبَآءِ بُعُولَتِهِنَّ﴾ veya kocalarının atalarına ﴿اَوْ اَبْنَآئِهِنَّ﴾ veya kendi oğullarına ﴿اَوْ اَبْنَآءِ بُعُولَتِهِنَّ﴾ veya kocalarının oğullarına ﴿اَوْ اِخْوَانِهِنَّ﴾ veya kendi biraderlerine ﴿اَوْ بَنِىٓ اِخْوَانِهِنَّ﴾ veya biraderlerinin oğullarına ﴿اَوْ بَنِىٓ اَخَوَاتِهِنَّ﴾ veya hemşirelerinin oğullarına ﴿اَوْ نِسَآئِهِنَّ﴾ veya kendi kadınlarına - mü'minatın kadınları ya'ni, müsliman kadınlar veya hizmet veya sohbetlerinde ihtisası bulunan kadınlardır.

sh:»3507

Demek ki hususıyyetini tanımadıkları yabancı kadınlara da açılmaları câiz olmıyacaktır. Eslâfı müfessirînin ekserîsi demişlerdir ki: mü'minatın kendi nisası demek kendi dinlerinde olan müsliman kadınlar demektir. Binaenaleyh müsliman kadınları gayrı müslim kadınlara açılmamalıdırlar. Fakat bir kısım da bunu istihsane hamel eylemiş ve mü'minatın nisası, hizmet veya suhbetlerinde bulunan gerek müslime ve gerek gayrı müslime kadın cinsi demek olduğuna zâhib olmuştur ki Fahruddini razî buna «mezheb budur» demiş, evvelki ahvat bu ise evfaktir ﴿اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ﴾ Veya ellerinin malik olduğu cariyelerine ﴿اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِى الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ﴾ veya ricalden irbe sahibi olmıyan tabi'lere - ya'ni kadına ihtiyac duymaz olmuş, şehveti kalmamış sulehadan ihtiyarlar veya ma'tuhlar veya kadın işini bilmez sade yemeklerinin fazlasından yemek için şunun bunun arkasına takılır güruhü miskinler ve yâhud erkekliği yok hılkaten ınnîyn uşaklar, bunda iğdiş ve mecburun ya'ni erkeklik uzvu katedilmiş olanların da dâhil olacağını zannedenler olmuş ise de tefsiri Keşşafta ve Ebû Hayyanda zikrolunduğu üzere İmamı A'zamı Ebû Haniyfe Hazretleri ındında bunları istıhdam etmek, tutmak, alıp satmak halâl olmaz. Bunaları imsak seleften hiç birinden menkul değildir. اهـ. Çünkü bunda cübb-ü ıhsaya teşvık vardır. Halbuki müsle haramdır.

﴿اَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَآءِ﴾ veya

kadınların avretlerine vâkıf olmıyan veya güçleri yetmiyen çocuklara müstesna - buraya kadar zikredilen on

iki müstesnaya da bir dereceye kadar ziynetlerini izhar edebilirler.

EVVELÂ kocalar için bedenlerinin cemi'ine nazar halâldır. Çünkü ziynetten maksud onlardır.

SANİYEN zikrolunan mahremlerine mu'tad olan ziynet

sh:»3508

mevkı'lerinden yüz, el ve ayaklar iş ve hizmet esnasında açılan başını, saçını, kulaklarını, boynunu,

kollarını, inciklerini açabilir. Onların da bunlara nazarları halâldır. Çünkü yakınlıkları hasebiyle ıhtilatları

çoktur. Ve fitne melhuz değildir. Fakat karnını ve sırtını göstermek câiz değil, arsızlıktır.

SALİSEN erkeğin erkeğe karşı olduğu gibi kadının kadına karşı avreti de göbekten dize kadardır.

Maadâsına nazarı câizdir.

RABİAN ricalden irbesiz tabi'ler teessür duymamak ve fitne melhuz olmamak i'tibariyle nazarları meharime şebihtir.

HAMİSEN çocuklar gayri mükelleftir. Ancak idraki nisbetinde edeb öğretilmek gerektir.

SADİSEN bu emri tesettür, esir cariyeler hakkında değil, hurrolan mü'minat hakkındadır.

İşte böyle hurr kadınların bu müstesnalardan başkasına ziynetlerini göstermemeleri kendi ıffet ve sıyanetleri ve hüsni ıktisadları noktai nazarından gayet mühimm olduğu gibi yabancı ricali müteessir etmemek, günaha sokmamak, edeb-ü ıffet telkın etmek noktai nazarından da çok mühimm olduğundan bilhassa bu noktayı da iş'ar ve tesettür emrinin kuvvet-ü şümulünü bir daha ıhtar siyakında yürüyüş tavırlarının dahi ıslâhı için buyuruluyor ki

﴿وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ﴾ ve

gizledikleri ziynetleri bilinmek için ayaklarını vurmasınlar - Ya'ni baştan ayağa örtündükten başka yürürken

de edeb-ü vekar ile yürüsünler, örtüp gizledikleri sun'î veya hılkî ziynetleri bilinsin diye bacak oynatıp ayak çalmasınlar, çapkın yürüyüşlü nazarı dikkati celbetmesinler, çünkü erkekleri tahrik eder, şübhe uyundırır. Fakat unutulmamak lâzım gelir ki kadının bu babda muvaffakıyyeti daha evvel erkekleri ıffeti ve vazifelerine dikkat ve cemıyyette olanların

himmeti ile mütenasib, bunlar da Allahın ınayeti ile kaimdir. Onun için bu noktada Resulullahdan umuma telvini hıtab ve ricali nisaya tağlib tarikıle buyuruluyor ki :

﴿وَتُوبُوٓا اِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

Ve ey mü'minler, Allaha tevbe ediniz ki felâh bulabilesiniz -demek ki bozuk bir cem'ıyyette felâh ümid olunmaz, cem'ıyyetin bozukluğu da kadınlardan evvel erkeklerin kusurundandır. Binaen'aleyh başta erkekler olmak üzere erkek dişi bütün mü'minler iymana yaramıyan ve cahiliyyetten âsârı olan kusurlarından tevbe ile Allaha dönüp Allahın ınayetine iltica ve emirlerine i'tinâ etmelidirler ki mecmuu felâh bulabilsinler. O halde umumun felâhı noktai nazarından evliyayi umur ve alâkadar efrad şu emirlere

de i'tina etmelidir :

﴿٣٢﴾ وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصّٰلِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ
وَاِمَآئِكُمْ ۟ اِنْ يَكُونُوا فُقَرَآءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۟ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ
عَلِيمٌ ﴿٣٣﴾ وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ
اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۟ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۟ وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذِٓى
اٰتٰيكُمْ ۟ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَآءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا
لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۟ وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ
اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿﴾

sh:»3510

Meali Şerifi

Bir de sizden olan dulları ve kölelerinizden, cariyelerinizden salihleri evlendirin, eğer fukara iseler Allah,

onlara fazlından gına verir, Allah, vasi'dir, alîmdir 32 Bir nikâha çare bulamıyanlar Allah, kendilerine fazlından bir gına verinciye kadar ıffetli kalmıya çalıssınlar, memlûklerinizden mükâtebe istiyenleri de eğer kendilerinde bir hayır biliyorsanız hemen kitabete kesin ve onlara Allahın size malından verin ve Dünya hayatın geçıci metâını kazanacaksınız diye cariyelerinizi fuhşe ikrah etmeyin, hele ıffetli olmak isterlerse; her kim de onları ikrah ederse şübhesiz Allah, onlara ikrahlarından sonra gafurdur, rahîmdir 33

32. ﴿وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ﴾ EYAMÂ, «eyâyim» den maklûb olarak «eyyim» in cem'idir. Eyyim, gerek bikir, gerek seyyib olsun zevci olmıyan dişiye ve zevcesi olmıyan erkeğe denir ki buna bekâr diyoruz. Bundan başka eyyim, hur kadına ve bir kimsenin kızı, hemşiresi, teyzesi gibi yakın hısımına da ıtlak edilir ki bu iki ma'nâca lisanımızda mukabilini bilmiyoruz. Âyette bu ma'nâlara da delâlet yok değildir. « مِنْكُمْ » Kaydı ile ıbad ve imâye tekabülü bu cihetle temass eder. Fakat bunlar ayrıca tasrih edildiğinden hep müfessirîn «eyâmâ» lâfzında esas ve eammolan evvelki ma'nâyı ahzetmişlerdir. O halde meal, şu olur: siz hur mü'minlerden kadın ve erkek hur bekârları ﴿وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَآئِكُمْ﴾ ve kölelerinizden, halayıklarınızdan salihleri velâyeti hassa ve ammeniz hasebiyle evlendiriniz - nikâhlarına müsaade ve muavenet ediniz ki

ihmal yüzünden fenalığa düşmesinler. Zira nikâh bekai nev'i menâtı olmak haysiyyetile bizzat maksud olduğu gibi cem'ıyyeti ifsad ve nesli ifna eden sifahtan zecr eder bir hayırdır, bir ıhsandır. Binaenaleyh bunu teshil ve teksir etmek de mühim bir hayır ve evliyayı umura mühim bir vazifedir. Görülüyor ki burada memlûkler kısmında salâh kaydi tasrih edilmiş, hurler kısmında idilmemiştir. Zira mü'minlere yakışan, aslolan salâhtır. Ve burada salâhın ma'nâsı, ahlâki salâh ile beraber nikâha ve hukukı nikâha kabiliyyettir.

Bu hususta ilk evvel malî kudreti ileri sürmek istiyenlere karşı buyuruluyor ki

﴿اِنْ يَكُونُوا فُقَرَآءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ﴾ eğer fukara iseler Allah, onları fadlından igna eder. -Binaenaleyh iki taraftan biri yalnız fakri behane ederek imtina' etmesin, Allah fadlından ümidini kesmesin, nikâh ile bekârlıktaki ihtiyacların mühim kısmından gına hasıl olur.

﴿وَاللّٰهُ وَاسِعٌ﴾ Ve Allah vasi'dir. - Keremi çok, kudreti geniş bir ganîdir. Dilediğine ümid edilmedik yerden fadl-ü keremiyle rızk-u vüs'at verir. Fakat mecburî değil, dilerse verir ﴿عَلِيمٌ﴾

alîmdir. - Kimine çok, kimine az verdiğinin hikmetini de bilir. 33.

﴿وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا﴾ Nikâha imkân bulamıyanlar da -

teşebbüs ettiği halde nikâh için lâzım olan esbabı tedarük edemiyen ve muavenet göremiyen bekârlar da

﴿حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ﴾ Allah kendilerini ığna edinciye kadar ıffetini

muhafazaya çalışsın ﴿وَ﴾ ve-bu cümleden olarak

﴿الَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ﴾ memlûklerinizden

kitabete kesişmek arzu edenleri ﴿فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا﴾

eğer kendilerinde bir hayır biliyorsanız hemen mükâtebe ediniz -

MÜKÂBETE, kitabete kesişmek ve memlûkün te'diyesini teahhüd ettiği bir bedel mukabilinde azad

olmak üzere kendisini efendisinden satın alması akd-ü mukavelesidir ki bedeli te'diye edinciye azad olur.

﴿وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذِى اٰتٰيكُمْ﴾ Ve onlara Allahın size verdiği malından

veriniz.

﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَآءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا

﴿عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا﴾ ve genc cariyelerinizi tehassun isterlerken hayatı Dünya arazını kazanmanız için alüfteliğe ikrah etmeyiniz - Ya'ni ıffet arzu ederlerken fâni Dünya metaı, para pul kazanmak için zorla fuhşe sevk etmeyiniz-rivayet edildiğine göre munafık Abdullah ibni Übeyy ibni Selûl altı cariyesini ikrah ile zinaya sevk ediyordu. İkisi gelip Resulullaha şikâyet ettiler, bu âyet nâzil oldu. اهـ. Bu cümlenin makabline olan irtibatıyle fahvâsı da şu ma'nâyı iş'ar eder :

İşte yukarıki emirleri ihmal etmek ehli ıffeti böyle kerhen zinaya sürüklemeğe yakın fecaate müncerr olur. O halde günah kimin? İkrah edenin mi? İkrah olunanın mı? İkisinin de ki ﴿وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ﴾ onları her kim ikrah etse ﴿فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ﴾ şübhe yok ki Allah, onlar ikrah olunduktan sonra-ya'ni o cariyeler razı olmayıp kerhen sürüklendikten sonra bu biçarelere ﴿غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ gafurdur rahîmdir-Ya'ni yapılan filin ikrah eden için de edilen için de günah olduğundan şübhe yok. Fakat ikrah olunan biçareler, bu günaha razı olmayıp kerhen sürüklendirdiklerinden dolayı ma'zurdurlar. Ve gafur rahîm olduğunda şübhe

olmıyan Allah ındinde mağrifet ve rahmete şayandırlar. Binaenaleyh bu biçarelere acımalı, halâsları için yardım etmelidir. Lâkin ikrahı tav'an yapanlar sûrenin başında geçtiği üzere acınmağa lâyık olmayıp razı olduğu günahın azâbına müsstehıkkoldukları gibi ikrah edenin de bütün vebali yüklenerek azîm azâb ve nefrîne müstehıkk olduğunu ıhtara hacet yoktur.

﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلاً مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ﴿﴾

Meali Şerifi

Kasem olsun ki size beyan edici âyetler ve sizden evvel geçenkilerinki kabîlinde bir mesel ve müttekıler için bir mev'ıza indirdik 34

Bu âyet, makabli ile maba'dine bir bend âyetidir. Ki Sûrenin evvelini hatırlatarak mucebince bir daha tezekküre, da'vetten sonra maba'dine bir temhiddir. Mazmunu bütün Kur'ana sadık olmakla beraber evvel emirde bu Sûreye aiddir. Filvaki' Sûrenin hidayetinde tenbih buyurulduğu üzere buraya kadar Allahın

emrettiği bir takım ahkâm ile hakk-u hakıykatı tebyîn eden âyetler ve ıbret alınacak acayıb bir kıssa ve

müttekiler için felâh nurları saçan büyük bir nasıhat ve mev'ıza inzal buyurulmuştur. 34.

﴿وَمَثَلاً مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ﴾ ve sizden evvel geçenlerinki kabilinden

bir mesel-ıbret için temsil olunacak acîb bir kıssa, bir datanı ıbret bununla Kur'anın birer misali ıbret

sh:»3514

olan acâib kıssalarına ve temsilâtı belîğasına işaret olunmakla beraber bilhassa ifk kıssasının âlemde ilk

vaki' olmuş bir hâdîse olmadığı, ve meselâ Hazreti Yusüf ve Hazreti Meryem kıssalarından sebkettiği

vechile mazıyde geçen büyük zevatın da buna mümasil iftira ve bühtanlara ma'ruz olmuş bulundukları ve

bu ibtilâların onlar hakkında bir şer değil, şanlarını yükselten bir hayrolduğu müttekılere bir mev'ıza olmak

için ıhtar edilerek zihinler gönüller tenvir edilmiş ve o zulmetler içinde bu ilâhî tenvir ve tebyîne eden

nuraniyyet, bervechiâtî nur âyetinin temsiline bir âyinei tecelli kılınmıştır.

Anladınız ya :

﴿٣٥﴾ اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ؕ مَثَلُ نُورِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا
مِصْبَاحٌ ؕ اَلْمِصْبَاحُ فِى زُجَاجَةٍ ؕ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ
يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ ۙ يَكَادُ زَيْتُهَا
يُضِىٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ؕ نُورٌ عَلٰى نُورٍ ؕ يَهْدِى اللّٰهُ لِنُورِهٖ مَنْ
يَشَآءُ ؕ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ۙ
﴿٣٦﴾ فِى بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهٗ ۙ يُسَبِّحُ
لَهٗ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ۙ ﴿٣٧﴾ رِجَالٌ ۙ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا
بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَآءِ الزَّكٰوةِ ۙ يَخَافُونَ يَوْمًا
تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ ۙ﴾

sh:»3515

﴿٣٨﴾ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ ؕ
وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۙ﴾

Meali Şerifi

Allah, Semavât-ü Arzın nûrudur, nûrunun temsili sanki bir mişkât; içinde bir mısbah, mısbah bir sırçada, sırça sanki bir kevkebi dürrî (bir inci yıldız), mübarek bir ağaçtan tutuşturulur: bir zeytundan ki ne şarkîdir ne garbî, yağı hemen hemen ateş dokunmasa bile zıya verir, nûr üzerine nûr, Allah nûruna dilediğini hidayet buyurur ve insanlar için meseller darb eyler ve Allah, her şey'e alîmdir 35 O evlerde ki: Allah onların rif'atlandırılmasına ve içlerinde isminin zikredilmesine izin vermiştir, onlarda sabah ve akşam üstleri ona tesbih ederler 36 Nice erler ki ne ticaret ne beyi' kendilerini zikrullahtan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymaz, kalblerin ve gözlerin kıvranacağı günden korkarlar 37 Çünki Allah kendilerine işledikleri amellerin en güzeliyle ecir verecek, fazlından da ziyadesini bahşeyleyecekdir, ve Allah dilediğine hisabsız rızık verir 38

35. ﴿اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ﴾ Allah, Semavat-ü Arzın nurudur. - Bütün âlemi meydana koyan, Kâinatı gösteren, hakıkati bîldiren, gözleri gönülleri şenlendiren odur. O olmasa idi hiç bir şey bulunmaz hiç bir hakıkat sezilmez, hiç bir neş'e duyulmazdı.

Âlemdeki âyâtı tecellîinin en celîsi hiss-ü idrâkimizi en çok istilâ eden rü'yetimizde bir âmil olan zıya hâdisesidir.

sh:»3516

Zıyânın gözümüze temassı anında afâkıyyet ile enfüsiyyet telâkısi halinde parlıyan ve inbisat ettiği ecsamın sütuhunu izhar eden sâfi ve lâtif tecellisine de nur ıtlak olunur ki zıyanın bir tezahüri mahsusu olmak ı'tibarile zıyadan farklı ve ba'zan ona mukabil olarak kullanılır. Binaenaleyh nûr, hüsni tecelli âyeti olan latîf bir zıyâ tecellisidir. Ve bundan dolayı daima makamı medihte isti'mal olunur.

Maamafih esası, basarî zulmetin zıddı olan nur mefhumu Ragibın Müfredatında dediği gibi zıya mefhumundan eamdır. Zıyayı ve zıyanın şa'şaai inkisarına ve aksi zıyaya ıtlak edildiği gibi gerek hissî ve gerek aklî her nevi' zulmetlerin zıddı olarak vicdan ve basîrette inkişaf eden afakî ve enfüsî tecelliyatın umumuna da ıtlak olunur. Hattâ Allah tealâya velev mecazen olsun zıya ıtlakı câiz olmadığı halde bu âyette nur ismi şerifi varid olmuştur. Halbuki Sûrei «En'am ın başında «

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ

وَالنُّورَ» âyeti, Allah, nurun kendisi değil, caıli ve mukabili olan her nevi' zulümat ile nur onun mec'ulü ihdas ettiği eseri olduğunu bildirmişti ve nuru Allaha derk tutanları «ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ» ıtabiyle inzar eylemişti. Binaenaleyh Allaha nur ıtlak edilirken bu noktadan gaflet edilmemek ve müteşabih bir ma'nâ murad olunduğunu bilmek lâzım gelir.

Evvel emirde bu iki âyetin mukayesesinden mütebadir olan ma'nâ «﴿اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ﴾ ﴿جاعل نور السموات والارض﴾» mealinde olmasıdır. Onun için müfessirînin bir kısmı bunu ismi faıl sıygasiyle «مُنَوِّرُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ» ya'ni Semavat ve Arzı tenvir eden, gerek cismanî ve gerek ruhanî envar ile nurlandıran diye ifade etmişlerdir. Çünkü nur, münevvirdir. Bu ifade âyetteki nûrun hâdise ma'nasına değil, fâıl ma'nâsına ve Semavat-ü Arzı izafet mef'ulüne izafet olduğunu göstermek ıtibariyle müfid ise de münevvir, nurun câıli olmak lâzım gelmiyeceği cihetle nakıstır. Halbuki

Allah, nûrun câıli olduğu man'sustur. Bundan dolayı müfessirîn burada daha bir çok vecihler beyan etmişlerdir. Felâsife ve Sofiyye de işrak nazariyyesine temass eder gibi gördükleri bu âyet hakkında uzun bahisler yapmışlar, hattâ Gazalî, bu âyetin tefsiri için « مِشْكَاةُ الْاَنْوَارِ » namında bir eser tasnif eylemiştir ki ba'zı noktalarını hulâsa edelim şöyle ki :

«Nûr ismi lûgatte Güneşten, Aydan ateşten şu ecsamı kesifenin zâhirlerine feyezan eden keyfiyyete mevzudur. Ve ma'lûmdur ki bu keyfiyyetin şeref-ü fazıletine ihtisası mer'ıyyatın bu sebeble zâhir ve münceli olması hasebiyledir. Sonra şu ma'lûmdur ki işbu mer'iyyatı idrâk etmek onların müstenir olmalarına tevakkuf ettiği gibi görecek gözün vücuduna da tevakkuf eder. Çünkü mer'iyyat, müstenir olduktan sonra körlere zâhir olmaz. O halde ruhı bâsıra, zuhur ve tecellî için lâbüd bir rüknolmaktan nurî zâhire müsavidir. Sonra şu cihetle ona müreccahtır da. Çünkü ruhı bâsıra müdriktir, idrâk onunladır. Nuri haric ise müdrik değildir. Mâbihil'ıdrâk değil, belki ma indel'idrâktir. Ve o halde ızhar vasfı görülen nurdan ziyade gören nurun hakkıdır.

Bunun için nur ismini gören göz nûruna bilâ tereddüd ıtlak ettiler de «nuri aynım» «filânın nuri basarı zaıyfladı»ve a'mâ olan hakkında «nuri basarını gayb etti» dediler. Bu sâbit olunca şunu da söyliyeyim ki

insanın bir basarı bir de bâsireti vardır. Basar, zıyayı ve elvanı idrâk eden zahiri gözdür. Bâsiret de kuvvei âkıledir. Bu iki idrâkten ikisi de müdrekin zuhurunu ıktıza eder. Binaenaleyh ikisi de nurdur. Fakat nurı aynda ba'zı kusurlar saymışlardır ki nurı akılda yoktur. Ezcümle kuvvei basıra kendisini ve idrâkini ve diğer mahsûsatı cüz'iyye ile ma'kulât ve külliyyatı, mazıy ve istıkbâlı göremediği halde kuvvei âkıle hem kendini, hem idrâkini, hem alâtını, hem külliyyatı idrâk eder. Ve basıra idrakâtından çok ilerilere ve derinliklere gider.

sh:»3518

Binaenaleyh nûr isminin idrâki basardan ziyade idrâki aklîye evleviyyeti sâbit olur. Bununla beraber envarı akliyye de kusurdan temamen sâlim değildir. Evvelâ ahvalin selâmeti ındında husulü vacib olan fıtrî taakkulât, insan cevherinin levazimindan değildir. Beraber doğmaz, bebek bunları elbette âlim bulunmaz « وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَاتَعْلَمُونَ شَيْئًا » bu envarı fıtriyye sonradan hasıl olmaktadır. Buna ise elbette bir sebeb lazımdır. Bütün esbab da nihayet Allaha dayanır. Nazarî taakkulâta gelince bunda da insanın fıtratına ekseriyya hata arız olduğu muhakkaktır. Ve binaenaleyh akıl, bir hadi ve Müşide muhtacdır. En yüksek mürşid ise Allah kelâmiyle Enbiya irşadıdır. Ve

filhakika akl-u basîret gözünde Kur'an ayetleri, basar gözünde Güneş nûru mesabesindedir. Güneşin zıyasına nur denildiği gibi Kur'ana nur tesmiyesi evlviyyetdir. Ve işte bununla «فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِى اَنْزَلْنَا» ve «قَدْ جَآءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا» âyetlerinin ma'nâsı zahir olur.

Bu haysiyyetle Resülün beyanı Şemsin nurundan daha kuvvetli olduğu tebeyyün edince onun nefsi kudsiyyesi nuraniyyette Şemisten daha yüksek olmak iycab eder. Netekim Allah tealâ «وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا» diye Güneşi sade bir sirac olmakla tavsıf ettiği halde Resuli ekrem Muhammed Mustafa sallallahü aleyhi vesellem Hazretlerini de «سِرَاجًا مُنِيرًا» diye diğer tavsıf eylemiştir. Demek ki avalimi ecsamında Güneşin diğer bir cisminden istifade etmeksizin gayrisine nur ifade etmek hassası Peygamberde daha kuvvetlidir. Nûrı nübüvvet, diğer nüfusı beşeriyyeden müstefid olmaksızın sairlerine nur ifaza eder. Fakat Güneşin Semadaki diğer kuvvetlerle alâkası yok olmadığı gibi şuda şevadi akliyye ve nakliyye ile sâbittir ki Enbiyyanın ruhlarında husule gelen envar dahi Melâikenin ervahında hasıl olan envar ile alâkadardır. Netekim «﴿يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهِ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ﴾.

﴿قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ﴾. ﴿نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ عَلٰى قَلْبِكَ﴾. ﴿اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْىٌ يُوحٰى عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰى﴾ » buyurulmuştur.

sh:»3519

Yine sâbittir ki ecramı Semaviyye muhtelif olduğu gibi ervahı Semaviyye de muhteliftir. Ba'zısı müfid ve ba'zısı müstefiddir-Netekim Hak tealâ Cibril aleyhissilâmın vasfında « مُطَاعٍ ثَمَّ اَمِينٍ » buyurmuştur. O, Melâikenin mutaı olunca şübhe yok ki mutı' olanlar onun tahti emrindedir. « وَمَا مِنَّآ اِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ » kavli kerîmince her birinin bir makamı ma'lûmu vardır. Binaenaley aynı sebeble bunlarda da müfid olan müstefid olandan ziyade nur ismine müstehaktır. Ve bu suretle âlemi ervahtaki envarın meratibine âlemi ecsamda bir misal de vardır. Meselâ Güneşin zıyası Kamere vasıl ve oradan bir evin içine dâhıl olarak divardaki bir aynaya düşse sonra bundan diğer divardaki âynaya aksetse sonra ondan bir de su dolu bir tasa aksetse, daha sonra bundan evin tavanına akseylese bunların en büyüğü ma'den olan Güneşteki nur, Saniyen Kamerdeki, salisen birinci aynadaki, rabian ikinci aynadaki, hamisen sudaki, sadisen tavandakidir. Ve hepsinde menbaı evvele akreb ola, eb'ad

olandan akvadır. Bunun gibi envarı Semaviyyede dahi mertebe mertebe müfid olan nurun işrakı müstefid olandan daha şiddetlidir. Ve bütün bu nurlar mütezayiden terakkı ederek nuri a'zama müntehî olur ki bu da ındi ilâhide ki makamı haysiyyetiyle ervahın a'zamî olan ruhtur ki « يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا » kavli sübhanîsindeki ruhdan murad, odur. Gerek aşağıdaki ateşlerin envarı gibi süflî ve gerek yukarıdaki Şems-ü Kamer ve kevakibin envarı gibi ulvî olsun bütün bu envarı hissiyye, kezalik gerek Yerdeki Enbiya ve Evliyanın ervahı ve gerek envarı Semaviyye olan Melâike olsun bütün bu envarı akliyye, hepsi lizatiha mümkinat cümlesindendir. Mümkin lizâtihi de kendine kalınca ademe müstehıktir. Vücudu gayrisindendir. Halbuki adem zulmet, vücud nurdur. Binaenaleyh mâsivallahın hepsi lizatihi muzlimdir. Ve ancak Allah tealânın inâresiyle müstenîrdir. Mevcudiyyetlerinden sonra hasıl olan maamariflerinin cemiisi de Allahın

varlığından husule gelir. Zulümâtı ademde iken onları vücud ile ızhar eden ve zulümâtı cehalette iken üzerlerine envarı maarifi eyliyen ancak Hak tealâdır.

Hulâsa her şeyin zuhuru ancak onun ızhariyledir. Nurun hassası de ızhar ve tecelli-vü inkişaftır. O halde tebeyyün eder ki hakıkaten nurı mutlak Allah sübhanehu ve tealâdır. Ve ondan başkasına nur ıtlakı mecazdır. Fakat Allah hakıkaten nur ise isbatında delile neden muhtac olunuyor? Bunun cevabını evvelâ basarî olan nurı zâhire hadâretini gördüğün vakıt şekketmezsin ki sen elvanı görüyorsun ve çok kerre elvan ile beraber başka bir şey görmüyorsun zanneder de yeşilliğin maıyyetinde yeşillikten başka bir şey görmedim dersin, zıyayı fark etmezsin, lâkin Güneş gurub ederken o rengin üzerine zıyanın düştüğü hal ile düşmediği hali zarurî olarak fark edersin de şübhesiz tanırsın ki nur, levnin gayrı bir ma'nâdır. Elvan ile beraber idrâk olunur. Şiddeti ittihadından dolayı fark edilmez ve şiddeti zuhurundan dolayı hafiy kalır. Zuhur, ba'zan böyle sebebi hafa olur.

Bu ma'lûm olunca şimdi şunu da bilmek lâzım gelir ki her şey, basara nurı zâhir olduğu gibi yine batınî basîrete de her şey Allah ile zâhir olur. Allahın nuru her şey ile beraber bulunur da fark olunmaz. Ancak bunda o birinden şöyle bir tefavüt vardır: Nurı zahirin gurubı Şems ile gaib ve muhtecib olduğu tesavvur edilir. Lâkin her şeyin mabihizzuhuru olan nurı ilâhînin zeval ve gaybubeti tesavvur olunmaz ve tegayyürü müstehîl olduğundan eşya ile daima kalır. Tefrık ile istidlâl tarikı, münkatı' olur. Onun gaybını tesavvur etsen semavat ve Arz münhedim olur, Kendinden geçersin, o vakıt ılmi zarurî hasıl olacak bir fark idrâk olunur. Ve

lâkin eşyanın

sh:»3521

hepsi halikının vücuduna şehadet etmekte bir sıyak üzere müsavî olduklarından ve ba'zısı değil, her şey, ba'zı vakıt değil, cemii evkatta ona hamd ile tesbih eylediklerinden tefrika kalkmış, tarıykı hafiy kalmıştır. Zira ma'rifette tarikı zâhir, eşyayı zıdlarıyle tanımaktır. Binaenaleyh hiç zıddı olmıyan ve hiç tegayyür etmiyenin hafî kalması istib'ad olunmamalıdır. Onun hafası şiddeti zuhurundandır.اهـ. «

فَسُبْحَانَ مَنْ اِخْتَفَى عَنِ الْخَلْقِ لِشِدَّةِ ظُهُورِهِ وَاحْتَجَبَ عَنْهُمْ بِاِشْرَاقِ نُورِهِ»

Gazalinin bu nurlu sözleri hoştur. Fakat ındettahkık hasılı şu oluyor ki: Allahın nur olmasının ma'nâsı bütün âlemin ve âlemdeki bütün envarı hissiyye ve kuvayı müdrikenin hâlık ve mucidi, ya'ni cailünnur olması ve binaenaleyh nurda asıl matlûb olan tenvir ve ızhar ve tecellî ve inkişaf ma'nâlarının künhi hakıkatını nurdan ve nuru bulandan ziyade nuru yapana aid olacağı cihetle nur isminin Allaha ehak bulunmasıdır. Yalnız bu son noktada Gazalî izafî mukabili olan hakıkati karıştırmıştır. Şübhe yok ki nuru

yapan, nurun fevkındandır. Lâkin bundan dolayı nuru yaradana nur ıtlak edilmesi lisan noktai nazarından hakıkati lügaviyye değil, mecaz olur. Hakıkatı o nurun sahibi olmasıdır. Hamli muvatae değil, hamli zudur.

Hak budur ki yanlış bir telâkkıyye meydan bırakmak için âyetin kendisi bunun bir teşbihi beliğ ile temsilî bir ifade olduğunu tasrih etmektedir. Şöyle ki ﴿مَثَلُ نُورِهِۦ﴾ nurunun meseli - burada nurun Allaha muzaf

sh:»3522

kılınması da gösterir ki evvelkilerin ıtlakı zahirine mahmul olmadığı gibi Semavat ve Arza izafeti de hakıkî sahibine izafet değildir. Yani Semavat ve Arzı tenvir eden ve hakıykî sahibi Allah, olan nurun, nurı vücudun, nuri hidayetin, nuri nübüvvetin, nuri Kur'anın, nuri iymanın evsafı acîbesinin temsili şudur :

﴿كَمِشْكَوٰةٍ﴾ sanki bir mişkât - ya'ni arkasına nüfuz edilmez müdevver veya mudallâ' bir pencere - dikkat edilirse fezâda her cismin vücudu böyle ardı kapalı önü bir bu'di mahsus içinde münkeşif

bir pencere, bir hucre halinde temayüz eder ﴿فِيهَا مِصْبَاحٌ﴾ ki içinde bir mısbah-

MISBAH, sabah ve sabahat maddesinin ismi âlettir ki sabah gibi lâtif ve kuvvetli aydınlık veren lamba demektir. Kur'anda Güneşe sirac denilmiş olduğu halde burada mısbah denilmesi buna nazaran Güneşin alel'âde bir kandil mesabesinde kalacağını iymâ eder. ﴿اَلْمِصْبَاحُ فِى زُجَاجَةٍ﴾ o mısbah, bir sırçada ﴿اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ﴾ sırça keenne bir kevkebi dürrî - incimsi yıldız, Zühre ve Müşteri gibi inci safvet ve letafetiyle leme'an eder bir yıldız, öyle sâf, öyle berrak, öyle güzel, öyle hem Semavî hem arzî mehasini cami' bir cam. Mişkâttâ, bu camın içindeki o mısbah ﴿يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ﴾ mübarek bir ağaçtan öyle bir zeytundan tutuşturulur ki ﴿لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ﴾ ne şarkîdir ne garbî - bunda başlıca iki ma'nâ vardır:

Birisi; yalnız öğleden evvel güneş gören Şark tarafında değil, yalnız öğleden sonra Garbgören tarafında da değil, hem şarka hem garbe nazır tepenin tam ortasında. Çünkü böyle bir mevkı'de bulunan zeytunun yağı gayet saf ve ra'nâ olur.

İkincisi; cihet şaiblerinden ârî, ya'ni bildiğiniz Dünya zeytunlarından değil, lâmekâni bir zeytun demek olur. Evvelki ma'nâ müşebbehübihin herkesce mülâhaza olunabilecek bir vasfı olmak i'tibariyle temsilde terşîh, ikinci ma'nâ ise müşebbehin hassasını iş'ar etmek haysiyyetiyle bir tecrid ifade eder. Tecrihin faidesi teşbihi bir tavzıyh ile takviyedir. Tecridin nüktesi de müşebbehin bir vechi imtiyazını iş'ar ile müşebbehübihe rüchanını ve binaenaleyh teşbihin yanaşamıyacağı bir hakikat noktasını ızhardır.

Hasılı öyle bir zeytun ki ﴿يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ﴾ yağı hemen hemen bir ateş dokunmasa bile zıya verir. Bir elektrık gibi hemen iştiale mühayyâ; o derece safî ve parlaktır. Hulâsa Allah nuru ﴿نُورٌ عَلَىٰ نُورٍ﴾ nur üzerine nurdur. -Ya'ni temsilden zannolunabileceği gibi mahdud beş kat değli, birisi veya mecmuu da değil, gayri mahdud olarak her nurun kat kat fevkında, tahdid ve ta'yini nâ kabil bir nurdur. O halde onu herkes neye bulamiyor? Matlûba neye eremiyor? Denecek olursa ﴿يَهْدِى اللَّهُ لِنُورِهِۦ مَنْ يَشَآءُ﴾ Allah, o nuruna veya o nuriyle dilediği kimseyi hidayet eder - de her kes delili hakkı göremez âyâtı hakkı bilemez, matlûbı hakka eremez, her kes Peygamber veya veliy veya mü'min veya ârif veya salih olamaz. Ve onun için nuri

nübüvvetten, nuri Kur'andan, nuri iymandan, nuri ılimden herkes istifade edemez

﴿وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ﴾ ve Allah nâsa misaller darb eder. - Doğrudan doğru idrâk edemiyecekleri hakayıkı hissî misaller ile tasvir ve temsil ederek anlatır, bu da hidayeti cümlesindendir. Netekim hisler, hayaller, lisanlar, teşbihler mücerred hakkı anlatmak için birer mesel oldukları gibi bu âyetteki temsil de böyledir. Binaenaleyh mesellere hakıkat diye bağlanıb kalmamalı, onlardan mâverasındaki hakıkati sezmelidir.

sh:»3524

﴿وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ ve Allah her şey'e alîmdir - ma'kulü de bilir mahsusu da, zâhiri de, bâtını da, tahkıkı da temsili de bilir. Binaenaleyh herkesin hiss-ü idrâkini ve derecei istifadesini ve ta'kıb ettiği matlâb ve maksadını ve tekvin ve teşri'de lâyık olub olmadığı dine hidayeti ve ona göre her birine yapacağı muameleyi de bilir.

Şimdi Allah nurunun temsili olan o mişkât ve mısbah nerede? Veya nerede iykad olunur?

36. ﴿فِى بُيُوتٍ﴾ bir takım evlerde - ya'ni cami'lerde ki ﴿اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَااسْمُهٗ﴾ Allah onların rif'atlandırılmasına -ya'ni binalarının diğer evlerden ziyade irtifaı ve kadirlerine ta'zîm ile yüksek tutulmasına ve içlerinde isminin zikrolunmasına izin verdi - ki bunlar mescidler, cami'lerdir. O mişkât, o mısbah, o zücace, o mübarek ağaç, o meyva, o yağ, o iykad, o nur üstüne nur, o hidayet bunların içinde temessül eyler. ﴿يُسَبِّحُ لَهٗ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ﴾ içlerinde sabahları ve akşamları onun için tesbih eder. - Allahın ismini tenzih ve takdis eyler 37. ﴿رِجَالٌ﴾ öyle rical ki ﴿لَاتُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَآءِ الزَّكٰوةِ﴾ ne bir ticaret, ne de bir beyi'-ne alım ne satım - Allahı zikirde ve namaz kılmaktan ve zekât vermekten onları alıkoymaz ﴿يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ﴾ kalblerin ve gözlerin döneceği günden korkarlar. 38. ﴿لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا﴾ ki Allah, kendilerini amellerinin daha güzeliyle mükâfatlandırılsın ﴿وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ﴾ fadlından da ziyadesini versin - bire on ilâ yedi yüz gibi hususıyyet ve

kemmiyyetle amel mukabili mev'ud olan ecr-ü sevabdan başka hususıyyet ve mıkdarı beyan edilmiyen ve

keyfiyyet-ü kemmiyyeti hatırlara bile gelmiyen nıamı sübhaniyyesi de ziyade olarak fadl-ü kereminden

ikram ve ihsan eylesin ﴿وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ ve Allah,

dilediğini hisabsız merzuk kılar. - İşte Allah nuruna hidayet ettiği mü'minlerin hali böyle.

﴿٣٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوٓا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ
مَآءً حَتّٰٓى اِذَا جَآءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوَفّٰيهُ
حِسَابَهُۥ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤٠﴾ اَوْ كَظُلُمَاتٍ فِى بَحْرٍ
لُجِّىٍّ يَغْشٰيهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ
بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ اِذَآ اَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرٰيهَا وَمَنْ لَمْ
يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ﴿﴾

Meali Şerifi

Küfredenlerin ise amelleri bir engin çölde serab gibidir, susayan onu bir su zanneder, nihayet ona

vardığı vakıt onu bir şey bulmaz da yanında vicdanı Allahı bulur, o da ona tamamile hisabını görüverir ve Allah seri' hisablıdır 39 Yâhud derin bir denizdeki zulümât gibidir, onu bir dalga bürüyor, üstünden bir dalga, üstünden bir bulut, öyle zulümât ki birbiri üstüne, elini çıkardığı vakıt onu görmesi ihtimali yok, her kime de Allah, bir nûr yapmamışsa artık onun için hiç nûr yoktur 40

39. ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوٓا اَعْمَالُهُمْ﴾ Küfredenlerin de amelleri-gönüllerince iyilik diye yaptıkları bütün işleri, i'tikadları bozuk ve gayeleri hevâ olduğundan dolayı ﴿كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ﴾ bir çöldeki seraba benzer. - Uzakta yaldırar ﴿يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَآءً﴾ imrenir, ihtiras ile koşar ﴿حَتّٰٓى اِذَا جَآءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا﴾ vaktâ ki ona varır onu hiç bir şey bulmaz-içini yakmakta olan hararet teskin edecek hakıkî suyu bulamadığı gibi uzaktan tevehhüm ettiği parıltı da kalmaz. Koştuğu emelin yalan olduğu tehakkuk eder. Fakat bununla da kalmaz. ﴿وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ﴾ ve yanında Allahı bulur. - O susuzluk ve yoksulluk içinde hakıkatin dehşetini görür. Korkmak istemediği Allahın kahr-ü gadabı yüreğine inib bütün vicdanını sarar ﴿فَوَفّٰيهُ حِسَابَهُ﴾ de hisabını görüverir. ﴿وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ ve Allah,

seri'ülhisabdır. - Binaenaleyh o hisabı uzak sanmamalıdır. İşte kâfirlerin nurlu zannettikleri iyilik diye koştukları amellerinin akıbeti budur.

Hissiyât ve ı'tikadlarına, fikir ve zihniyyetlerine diğer kavl ve fiillerine gelince . 40.

﴿اَوْ كَظُلُمَاتٍ فِى بَحْرٍ لُجِّىٍّ﴾ veya derin bir denizdeki zulmetlere benzer ki ﴿يَغْشٰيهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ﴾ onu dalga üstüne dalga ﴿مِنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ﴾ daha üstünden bir bulut kaplar. -Nur üstüne nurun tam zıddına olarak ﴿ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ﴾ birbiri üstüne bir çok zulmetler - öyle ki kâfi bir nur nişanesi görmek şöyle dursun ﴿اِذَآ اَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرٰيهَا﴾ elini çıkardığı vakıt onu bile göremez

sh:»3527

- o karanlıkta çırpınır, şuraya buraya saldırır. Fakat uzattığı kendi elini bile görmesi ihtimali yoktur. Nerede kaldı ki haricinden bir hakıkat görsün de neye el uzattığını bilsin. Filvakı' kâfirler küfür taassubu etmemek içinde öyle boğulur, öyle bocalar. Hiç bir hakkı kabul etmemek için ınadında öyle ısrar eder ki ne halt

ettiğinin farkına varmaz.

﴿وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ﴾ ve filvaki' her kim ki

Allah, ona bir nur takdir etmemiştir, artık onun için nur yoktur. - Onun için körler görmez, sağırlar işitmez,

vicdansızlar duymaz, kâfirler hakkı kabul etmez. Yoksa:

﴿٤١﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَالطَّيْرُ صَآفَّاتٍ ؕ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا
يَفْعَلُونَ ﴿٤٢﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ
الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزْجِى سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ
ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ
السَّمَآءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَآءُ وَيَصْرِفُهُ
عَنْ مَنْ يَشَآءُ ؕ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ ؕ﴾

sh:»3528

﴿٤٤﴾ يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ؕ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُولِى

الْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِنْ مَآءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِى عَلٰى بَطْنِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِى عَلٰى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِى عَلٰٓى اَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَايَشَآءُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٦﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَاللّٰهُ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴿﴾

Meali Şerifi

Baksan â hakikat Allah, o Semavât-ü Arzdaki kimseler ve o kanad çırpıb süzülen dizilen kuşlar hep onun için tesbih ediyor, her biri cidden salâtını ve tesbihini bilmiş, Allah da, ne yapıyorlarsa hep biliyor 41 Ve bütün o Göklerin ve Yerin mülkü Allahın, hem bütün gidiş ona 42 Baksan â şu hakıykate: Allah, bir bulut sevk ediyor sonra onun açıklığını te'lif eyliyor, sonra onu teraküm ettiriyor da yağmuru görüyorsun hılâlından çıkıyor, bir de o Semadan, ondaki dağlardan bir tolu indiriyor da dilediğini onunla musab kılıyor ve dilediğinden onu bertaraf ediyor, Şimşeğinin parıltısı hemen hemen gözleri alıverecek 43 Allah, geceyi gündüzü taklib ediyor, şübhe yok ki bunlarda gözü olanlar için muhakkak bir ıbret vardır 44 Hem Allah her hayvanı bir sudan yarattı, öyle iken kimisi karnı üstü yürüyor, kimisi iki ayak üzerine yürüyor, kimisi de dört

ayak üzeri yürüyor, Allah, ne dilerse yaratır, hakikat Allah, her şeye kadir, çok kadir 45 Kasem olsun ki

cidden beyan edici âyetler indirdik ve kimi dilerse Allah, doğru bir caddeye hidayet eyler

46

sh:»3529

41. ﴿اَلَمْ تَرَ﴾ Görmedin mi - kâfirlerin küfürlerine rağmen

﴿اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ﴾ Semavat ve Arzda

herkes hakikaten Allah için tesbih ediyor - bütün hilkatleri ve harekât-ü sekenatlariyle Allahın varlığına ve

noksan şaibelerinden nezaheti sübhaniyyesine fi'len delâlet edib duruyor, hepsi sübhanallah diyip

cığrışıyor ﴿وَالطَّيْرُ صَآفَّاتٍ﴾ saf saf - kanadlar gerib - uçan kuşlar da

﴿كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ﴾ hepsi salâtını ve tesbihini bilmiştir. - Harekât-ü

sekenatında, iltica ve tenzihinde hikmeti hılkati olan vazifesini şaşırmaz. Hepsi ondan dilek diler, hepsi onu

kendine göre takdis eder ﴿وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ﴾ Allah da her fiillerine alîmdir.

Hepsini bilir, hepsini idare eder .

42. ﴿وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ﴾ ـ الآيات ۰

﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ
مِنهُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ ؕ وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٨﴾ وَاِذَا دُعُوٓا
اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ
﴿٤٩﴾ وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَاْتُوٓا اِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ؕ ﴿٥٠﴾ اَفِى
قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَمِ ارْتَابُوٓا اَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ
وَرَسُولُهٗ ؕ بَلْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ ۚ ﴿﴾

sh:»3530

﴿٥١﴾ اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ اِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ
لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا ؕ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ
فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ ﴿٥٣﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ
لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ؕ قُلْ لَا تُقْسِمُوا ۚ طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ ؕ اِنَّ اللّٰهَ

خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾ قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ
فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَاِنْ تُطِيعُوهُ
تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾

Meali Şerifi

Bir de Allaha ve Resulüne inandık ve itaat ettik diyorlar da sonra bunun arkasından yan çiziyorlar, bunlar mü'min değillerdir 47 Aralarında hukmetmesi için Resulü ile Allaha da'vet olundukları vakıt da bakarsın bunlardan bir kısmı çekinirler 48 Ve eğer hak kendilerinin olur ise münkad olarak ona gelirler 49 Kalblerinde bir maraz mı var? yoksa Allah ile Resulünün onlara haksızlık edeceğinden kuşkulandılar veya korktular mı? Hayır kendileri zalimler 50 Aralarında hukmetmesi için Resulü ile Allaha da'vet olundukları zaman mü'minlerin sözü ancak « سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا » demeleridir, işte bunlar felâh bulacak

sh:»3531

olanlardır 51 Ve her kim Allaha ve Resulüne itaat eyler ve Allaha haşyet besler ve ona korunursa işte murada irecek olanlar bunlardır 52 Ötekiler Allaha en kuvvetli yemînleriyle kasem ettiler vallahi kendilerine emredensen behemehal bilâtereddüd çıkar giderlermiş, de ki: Yemîn etmeyin, ancak bir taati ma'rufe, her halde Allah bütün yaptıklarınıza ve yapacaklarınıza habîrdir 53 De ki Allaha itaat edin ve Resule itaat edin, yine dinlemezseniz artık onun üzerindeki ancak ona yükletilen, sizin üzerinize de size yükletilendir ve eğer ona itaat ederseniz hidayete irersiniz, Resulün üzerindeki ise ancak açık bir tebliğdir 54

47. ﴿وَمَآ أُوْلَٰٓئِكَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ﴾ Ve onlar mü'min değillerdir. - Ya'ni iyman lâftan ıbaret değildir. Yalnız dilden Allaha ve Resulüne iyman ettim demekle hakıkaten mü'min, müsliman olunuvermez. Onunla beraber samîmi kalben inanmalı ve sadakatle sebat etmeli ve asârı fi'liyyesiyle isbat ve te'yid eylemelidir. Bunu isbat edecek delillerden birisi de hakkına razı olmak ve bir ıhtilâf halinde Allah ve Resulünün hukmüne da'vet edildiği zaman icabet ve itaat eylemektir. Halbuki Allah ve Resulüne iyman ettik müslimanız diyenler içinde öyleleri olur ki iymanı yalnız dilindedir. Bunlar mü'min değil, münafıktır. Haklarına razı olmazlar bir kısmı sözünde durmaz dönüverir.

Bir kısmı da sözde dönmese bile her hangi bir niza'da Allah ve Resulünün da'vet edildikleri zaman ı'raz

eder, kaçınır. 49. ﴿وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ﴾ ve eğer hak kendilerinin olursa - aleyhlerine değil, lehlerine ise ﴿يَاْتُوٓا اِلَيْهِ مُذْعِنِينَ﴾ ona-ya'ni Resulullahın hukmüne-gönülden inkıyad ve ı'timad ederek gelirler. -Zira Resulullahın hukm-ü hukûmetinin hakkaniyyetinde şübhe etmezler.

sh:»3532

Netekim Bişr namında ki münafık, bir Yehudî ile arazı hakkında niza' etmişti. Münafık haksızdı, onun için Yehudî onu Resulullaha muhakemeye gidelim diye Allahın hukmüne da'vet etti, çünkü onun haksızlığa meydan vermiyeceğini biliyordu. Münafık ise Yehudîlerin Haham başı Kâ'b ibni Eşrefe gidelim dedi, çünkü hakka razı olmuyor, dalavere ile haksız bir huküm alacağını ümid ediyordu.

Rivayet olunduğuna göre bu âyetlerin sebebi nüzulü bu oldu. Ki son zamalarda islâm hey'eti ictimaıyyesini ifsad eden de öyle nifakların meydan almasıdır. Bu neden oluyor? 50. ﴿اَفِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ kalblerinde bir maraz mı var? -Küfür ve zulme meyleden ruhanî bir maraz, bir vicdan bozukluğu mu var?

﴿اَمِ ارْتَابُوٓا اَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُۥ﴾

yoksa Allahın ve Resulünün onlara yazık edeceğinden işkillendiler veya korkuyorlar mı? ﴿بَلْ﴾

hayır-ne öyle bir irtiyabları var, ne de korkuları, Allah ve Resulünün hukmü, mahzı hakk-u adâlettir ve öyle olduğunu bilirler, fakat ﴿اُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰالِمُونَ﴾ onlar kendileridir ki sırf zalimlerdir.

-Hukuka tecavüz etmek istiyen haksızlardır. Binaenaleyh sebebi imtina' birinci şıktır, ya'ni kalblerindeki maraz, vicdanlarındaki bozukluktur. Ki Bu da hidayetsizliktendir.

51.

﴿اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ اِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ﴾ yoksa beyinlerinde hukmetmek için Allaha ve R esulüne da'vet olundukları zaman mü'minlerin sözü ancak ﴿اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا﴾ semi'na ve ata'na demek idi-ya'ni dinledik ve itaat ettik baş üstüne diye hemen da'vete

icabet etmekti ﴿وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ ve işte ancak bunlardır ki o felâh bulanlardır.

-Murada irenlerindir. 52. ﴿وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ﴾ ve her kim Allah ve Resulüne itaat

eder-ya'ni yalnız mahkeme işinde değil, her hususta Allahın kitabına ve Resulünün sünnetine ittiba' eyler ﴿وَيَخْشَ اللّٰهَ﴾ ve Allahdan korkar-ısyandan sakınır ﴿وَيَتَّقْهِ﴾ ve ona sığınır, korunursa ﴿فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ﴾ işte ancak bunlar o faizîndir. -Fevz bulacak, felâh meydanında gayei merâma irecek, ebedî saadetin kusvasına nail olacak olanlardır.

Lâkin o münafıklar, o kalbleri bozuk haksızlar, böyle ıtaat etmedikten başka 53. ﴿وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ﴾ bir de en ağır yemînleriyle Allaha kasem ettiler-yeminin en ağırı Allaha yemindir ﴿لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ؕ﴾ eğer sen kat'î emredersen çıkarlarmış-darb-ü diyarlarından çıkıp giderlermiş, gûya o derece itaatkâr imişler ﴿قُلْ لَا تُقْسِمُوا ۚ﴾ kasem, yemîn etmeyiniz, de ﴿طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ ؕ﴾ ma'ruf bir taat-ya'ni taatîniz belli, mahiyyeti ma'lûm, binaenaleyh yalan yere yemîn ile münafıkane bir taat değil, zulme, münkere itaat de değil, adalet dairesinde halisâne bir taattir. ﴿اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ şübhe yok ki Allah, her ne yapıyorsanız habîrdir. -Bütün esrarınıza vâkıftır. Binaenaleyh ona karşı yalandan hiylekârlıktan, taatsızlıktan sakınınız.

sh:»3534

Ey Resuli hak 54. ﴿قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ de ki Allaha itaat ediniz. Resule de itaat ediniz, -ya'ni Peygambere itaat de bilhassa ilâhîdir, ona itaat edilmedikçe Allaha itaat edilmiş olmaz. Binaenaleyh kitabullaha temessük bir vecîbe olduğu gibi Peygamberin sünnetine temessük de bilhassa vecîbedir. ﴿فَاِنْ تَوَلَّوْا﴾ yine kafa bükerlerse-ya'ni o haksızlar yine aldırmazlarsa ﴿فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ﴾ artık onun üzerine ancak ona tahmil olunandır. -Ya'ni Peygambere aid olan vazife ancak ona yükletilen tebliğ yüküdür. ﴿وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ﴾ sizin üzerinize de size tahmil olunandır. -Ki itaat vazıyfesidir. Burada tahmil ta'bir olunmasa itaatsızlar ne kadar çoğalırsa Peygamberin ve mü'minlerin vazıyfesi de o nisbette zorlaştığına işarettir. ﴿وَاِنْ تُطِيعُوهُ﴾ ve eğer siz ona itaat ederseniz-ya'ni Peygambere itaat eder de tahmil olunan vazıyfenizi yaparsanız ﴿تَهْتَدُوا﴾ hidayete irersiniz-hakka mazher olursunuz ﴿وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ Resulün vazıyfesi de ancak belâği mübîndir. -Tebliği beliğtır. Ki o, onu iyfa etti, size de itaat vazifesi kaldı.

Şimdi müslimanlar, bu tebliği mübîn ile şu va'di ilâhîye dikkat etmelidir ki mühimdir :

﴿٥٥﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۪ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِى ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا ؕ يَعْبُدُونَنِى لَا يُشْرِكُونَ بِى شَيْـًٔا ؕ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿

sh:»3535

﴿٥٦﴾ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٧﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ ۚ وَمَاْوٰيهُمُ النَّارُ ؕ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿

Meali Şerifi

Sizden iyman edip salih ameller işliyenlere Allah şöyle va'd buyurdu: kasem olsun ki onlardan

evvelkileri istıhlâf ettiği gibi kendilerini Arzda mutlak ve muhakkak istıhlâf edecek ve behemehal onlara kendileri için marzıysi olan dinlerini kuvvetle icra kudreti verecek ve behemehal onları korkularının arkasından emne erdirecek, hakkımda hiç bir şeyi şerik koşmıyarak hep bana ıbadet edecekler, kim de bundan sonra küfranda bulunursa artık onlar hep fasıklardır 55 Hem namazı kılın, zekâtı verin ve Peygambere itaat edin ki rahmete irdirilesiniz 56 Sakın o küfr edenleri Arzda âciz bırakabilirler sanma, onların varacakları yer ateştir, ve her halde o pek fena gidiştir 57

İlâhiyyâta müteallık tenvirât ile taatin vücubunu tesbit eden tebliğ ve ona müteallık vad-ü vaîd ile va'z-u irşaddan sonra yine yukarıdaki ahkâmın tetmimi için buyuruluyor ki:

sh:»3536

﴿٥٨﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَاْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ
اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ
صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ
الْعِشَآءِ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ

بَعْدَهُنَّ ؕ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَاْذِنُوا كَمَا اسْتَاْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَآءِ الّٰتِى لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ ؕ وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿﴾

sh:»3537

﴿٦١﴾ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيقِكُمْ ؕ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوا جَمِيعًا اَوْ اَشْتَاتًا ؕ فَاِذَا

دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبٰرَكَةً طَيِّبَةً ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۚ﴿﴾

Meali Şerifi

Ey o bütün iyman edenler! ellerinizdeki memlûkleriniz ve sizden henüz bülûğa irmiyenler üç vakıt size istiyzan etsinler: sabah namazından evvel ve öğle sıcağından elbisenizi çıkardığınız sırada, bir de yatsu namazından sonra ki sizin üç eksikli vaktınızdır, bunların maadasında ne size ne onlara günah yoktur, üzerinize dolaşırlar, birbirinize bakarsınız, işte böyle size Allah âyetleri beyan ediyor, ve Allah alîmdir, hakîmdir 58 Sizden olan çocuklar dahi bülûğa irdiklerinde kendilerinden evvelkilerin istizan ettikleri gibi istizan etsinler, işte böyle size Allah, âyetlerini beyan ediyor, ve Allah alîmdir hakîmdir 59 Nikâh ümidi kalmıyan oturmuş kadınlara ise bir ziynet ile

sh:»3538

gösterişe çıkmamaları şartıyle çarşaflarını bırakmamalarında kendilerine bir günah yoktur, maamafih afîfâne sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır ve Allah, semi'dir alîmdir 60 A'maya harec yok, topala

harec yok, marazlıya harec yok, kendilerinize de kendi evlerinizden veya babalarınızın evlerinden veya analarınızın evlerinden veya biraderlerinizin evlerinden veya hemşirelerinizin evlerinden veya amucalarınızın evlerinden veya halalarınızın evlerinden veya dayılarınızın evlerinden veya teyzelerinizin evlerinden veya anahtarlarına malik olduğunuzdan veya sadîkınızın evinden yemenizde harec yok, gerek toplu ve gerek dağınık yemenizde de beis yoktur, binaenaleyh evlere girdiğiniz vakıt Allah tarafından mübarek, hoş bir sağlık olmak üzere kendilerinize selâm veriniz, işte böyle size Allah âyetlerini beyan ediyor, gerek ki aklirdiresiniz 61

58. ﴿يَـٰٓ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا﴾ Gerek erekek ve gerek dişi alel'umum mü'minler ﴿لِيَسْتَاْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ﴾ milki yemînimiz olanlar ve sizden ihtilâma bâliğ olmıyanlar odanıza girmek için izninizi istesinler-ya'ni onlara böyle ta'lim ve emrediniz. Balâdaki istiynas emri hur ve bâliğ olanlar hakkında idi, buradaki istiyzan emri ise milk olan köleler ve cariyelerle henüz bâliğ olmıyan hur çocuklar, ya'ni sabîler hakkındadır. Bir de bunların ki her defasında değil ﴿ثَلٰثَ مَرَّاتٍ﴾ üç kerre-ya'ni üç vakıtta ki birincisi ﴿مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ﴾ sabah namazından evvel-çünkü yataktan kalkıp giyinmek zamanıdır. İkincisi ﴿وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ﴾ ve öğle sıcağında elbisenizi

soyunduğunuz sırada -ki kaylûle, ya'ni gündüz uykusu vakti. Üçüncüsü

﴿وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَآءِ ۚ﴾ ve yatsı namazından sonra

sh:»3539

-yatmak için soyunulduğu zamandır ﴿ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ ۭ﴾ Ki sizin için üç avrettir.

-Setrinizin muhtell olduğu, eksikli bulunduğunuz üç gedik vaktınızdır. Herkes için olmasa bile umumî noktai

nazardan böyledir. Bu ıhtar istiyzanın sebebini beyan eder. Bundan dolayı istiyzan etmelidirler. Pek iyi

amma, niçin her zaman istiyzan etmesinler, çünkü ﴿طَوَّافُوْنَ عَلَيْكُمْ﴾ üzerinize çok

dolaşırlar ﴿بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۭ﴾ birbiriniz üstünesinizdir- binaenaleyh her zaman

istiyzanda harec olur. ﴿كَذٰلِكَ الخ۰﴾

59. ﴿وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَاْذِنُوْا﴾ Sizden olan

çocuklar da bülûğa irdiklerinde-ki asıl delili ihtilâmdır. Yaşının da asgarîsi kızda dokuz oğlanda on iki,

mütevassıt ve mu'tadı on dört, on beş, müstehası on yedi on sekizdir. İstiyzan etsinler

﴿كَمَا اسْتَاْذَنَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ﴾ netekim kendilerinden evvelkilerin istiyzan

ettikleri gibi-ya'ni kendilerinden mukaddem olan siz büyüklerinin onların odalarına girmek için balâda geçen «

لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَانِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلٰى اَهْلِهَا

» mucebince her vakıt istiynas ve selâm ile istiyzan etmeniz lâzım olduğu gibi onlar da yalnız o üç vakıtta değil, her vakıt yanınıza gireceklerinde istizan etsinler ﴿كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ﴾ bu iki âyette bu ıhtarın tekrar edilmesi, istiyzan emrini kemali vuzuh ile te'kiddir. Zira yabancı büyüklerde ihtiraz hissi, bunlarda ise müsameha şübhesi galib olduğundan burada o şübheyi kesmek için emir, tebyin ve te'kid edilmiştir. Maatteessüf bu noktadan zuhul ve gaflet çoktur.

60. ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَآءِ﴾ Ve oturmuş kadınlar ﴿الّٰتِى لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا﴾

ki bir nikâh ümidi beslemezler

﴿فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ﴾

bir ziynet ile teberrüc etmek sizin üst örtülerini kesilmiş kadınlar yukarıda geçen « وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ » emri mucebince gizlemeleri lâzım olan ziynetlerden hiç birini ızhar etmemek şartiyle üzerlerindeki çarşaf, ferace gibi dış elbiselerini bırakıp yalnız baş örtüsiyle çıksalar bir beis yoktur, günah olmaz. Lâkin teberrüc gencler için günah olduğu gibi ihtiyarlar içinde günahtır. Süslenmeleri günah değil, süsle yabancı erkeklere çıkmaları günahtır. Ihtiyar kadınlar süslenir mi dememeli? Ne acuzeler vardır ki genclerden ziyade güzel görünmeğe özenirler ﴿وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ ۗ﴾ maamafih isti'fafları kendileri için daha hayırlıdır. -Ya'ni süslü olmadıkları halde de ıffet adabına riayet ederek gençler gibi sakınmaları üst örtülerini bırakmamaları haklarında daha hayırlıdır. Çünkü töhmetten daha sâlimdir. ﴿وَاللّٰهُ سَمِيعٌ﴾ ve Allah, semi'dir. -Gizlide açıkta ne söylediklerini işitir. ﴿عَلِيمٌ﴾ alîmdir. -Maksadları da bilir, sonunda ona göre cezalarını verir. Binaenaleyh müslimanız diyen zemâne kadınları bu âyetleri dinlesinler de düşünsünler.

« لَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ » âyeti nâzil olduktan sonra kör, topal, hasta, özürlü fakır müslimanlar, sağlam kimseler tiksinirler ve rızaları olmaz diye beraber yemek yemekten sakınır veya bir kimse bunları kendi evinden başka akraba veya ehibbasının birinin evine yemeğe

götürecek olsa belki hoşlanmazlar diye çekinir olmuşlardı. Bir de muharebeye gidenler, öyle ma'lûlîn ve zuafayı evlerine

sh:»3541

bırakırlar ve anahtarlarını teslim edip içlerindeki yiyeceklerden yemelerine izin verir giderlerdi. Fakat onlar gaib oldukları için izinleri tıybi nefs ile olmaz diye korkarlar, lüzumundan ziyade sakınırlardı. Bir de ba'zı kimseler kendi evlerinden başkasında yemek yemekten çekinir, ba'zı mü'minler de ayrı yemekten sakınır, behemehal müsafirle beraber yemek isterdi, hattâ bir müsafir bulunmazsa bütün gün bekliyen kimseler olurdu. Şu âyet de bu sebeble nâzil olmuştur 61.

﴿لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ الخ۰۰۰﴾

﴿٦٢﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه وَاِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتّٰى يَسْتَاْذِنُوهُ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ فَاِذَا اسْتَاْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَاْنِهِمْ فَاْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ

اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٣﴾ لَا تَجْعَلُوا دُعَآءَ الرَّسُولِ
بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ
مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِهٖٓ اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ
اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦٤﴾ اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ
بِمَا عَمِلُوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ

sh:»3542

Meali Şerifi

Mü'minler ancak şöylelerdir ki Allaha ve Resulüne iyman etmişlerdir, cem'ıyyetli bir işte bulundukları vakıt da ondan istiyzan etmeyince gitmezler, filhakıka senden izin istiyenler, onlar öyle kimselerdir ki Allha ve Resulüne inanırlar, binaenaleyh ba'zı işleri için senden izin istediklerinde sen de onlardan dilediğine izin ver, onlar için Allahdan mağrifet isteyiver, şübhe yok ki Allah, gafurdur rahîmdir 62 Peygamberin duâsını aranızda birbirinize ettiğiniz duâ gibi farz etmeyin, içinizden birbirini siper ederek sıvışıp sıvışıp

gidenleri Allah muhakkak biliyor, binaenaleyh onun emrinden hılâfına gidenler başlarına bir fitne inmekten veya elîm bir azâb irmekten hazer etsinler 63 Uyanın! her halde Göklerde ve Yerde ne varsa hep Allahındır, muhakkak o, sizin ne üzerinizde bulunduğunuzu bilir, hele ona irca' olunacakları gün ki ne yaptıklarını kendilerine haber verecektir, ve Allah her şeye alîmdir 64

62. ﴿اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ﴾ Mü'minler ancak onlardır ki ﴿اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ﴾ Allaha ve Resulüne hakıkaten iyman etmişlerdir. -Yukarında zikri geçenler gibi yalnız iyman ettik demekle kalmayıp samîmi kalbden inanmışlardır.

﴿وَاِذَا كَانُوا مَعَهُ﴾ ve maıyyetinde-ya'ni Peygamberin maıyyetinde ki, İmamül'müslimînin maıyyeti de aynî hukme tabi'dir. ﴿عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ﴾ cem'ıyyetli bir emir üzerinde bulundukları vakıt-cum'a, bayram, müşavere, muharebe gibi toplanmayı ıktıza eden veya menfaat ve mazarratı umumî olan bir iş üzerinde bulundukları zaman ﴿لَمْ يَذْهَبُوا حَتّٰى يَسْتَاْذِنُوهُ﴾ ondan izin almadıkça gitmezler-münafıklar gibi kaçmazlar ﴿اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ﴾ filvaki' senden istiyenler yok

mu ﴿اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖۚ﴾ onlar Allaha ve Resulüne iyman eden kimselerdir. ﴿فَاِذَا اسْتَاْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَاْنِهِمْ﴾ Binaenaleyh ba'zı işleri için senden istiyzan ettiklerinde ﴿فَاْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ﴾ sen de onlardan dilediğin kimseye izin ver-ya'ni her izin isteyene izin vermek vacib değildir. Hikmet ve maslâhatın icabını gözetmek lâzımdır. Bir de Sûrei«Berae»de geçen «

عَفَا اللّٰهُ عَنْكَۚ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا

» kazıyyesi unutulmamalıdır. İzin ver ﴿وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَۜ﴾ ve onlar için Allaha istiğfar eyle-zirâ istiyzan her ne kadar özri kavî ile sadâkata müstenid olsa da Dünya işini Âhıret işine takdim etmek gibi bir kusur şaibesinden hâli kalmaz. Sen istiğfar edersen ﴿اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ şübhe yok ki Allah, gafurdur ve rahîmdir. -Bu noktada Resulullaha hıtabdan ümmetine hıtaba iltifat ile buyuruluyor ki :

Ey müslimanlar! 63. ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَآءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ﴾ Peygamberin da'vetini, duasını aranızda ﴿كَدُعَآءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًاۜ﴾ ba'zınızın ba'zınıza da'veti, duâsı gibi kıyas etmeyin-onun da'vetine icabet farzdır. Duâsı ındallah hemen müstecab olur. Binaenaleyh

emirlerine kemali hahişle itaat ve imtisal etmeli ve onu gücendirmekten son derece sakınmalıdır.

﴿قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا﴾ içinizden biribirini siper ederek sıyrılmak istiyenleri Allah biliyor. ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِهٖٓ﴾ binaenaleyh onun emrinden hılâfına gidenler ﴿اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ﴾ kendilerine bir fitne isabet etmekten

-ya'ni Dünyada bir belâ ve mıhnete çarpmaktan ﴿اَوْ﴾ yâhud-Dünyada olmazsa Âhırette ﴿يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ﴾ bir azâbi elîm musıbeti irmekten hazer etsinler. -Burada terdid yalnız me'nı hulüvv içindir. Yoksa Dünya musıbetiyle Âhıret azâbının cem'ında münafat yoktur. Filvakı' Peygamberin emr-ü sîretine imtisal eden müslimanların nasıl yükseldiklerine tarih şâhid olduğu gibi müslimanız deyip de hılâfına giden kavimlerin ne fitnelere, ne musıbetlere ne azâblara giriftar olmakta bulundukları göz önündedir. Hemen Cenabı Hak cümlemizi hidayetiyle dilşad buyursun.

64. ﴿اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ﴾ evet, Semevat ve Arzda

ne varsa hep Allahındır. -Kâinatın hepsi, halkan ve milken, gerek icad ve gerek ı'dam, gerek bedi gerek iade ile tesarrufen onundur. ﴿قَدْ يَعْلَمُ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ﴾ muhukkak ki o sizin üzerinde bulunduğunuz hâli ﴿وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ﴾ ve onların -o muhaliflerin ona irca' olunacakları günü biliyor ﴿فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا﴾ binaenaleyh onlara yaptıklarını anlatacaktır. ﴿وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ Ve Allah her şey'e alîmdir. -Ilminden bir zerre kaçmaz, hakk ile batılın temamen ayrılacağı fürkan günü neler olacağını anlamak için, şimdi sûrei Nûrun akıbinde sûrei Fürkanı dinleyiniz.